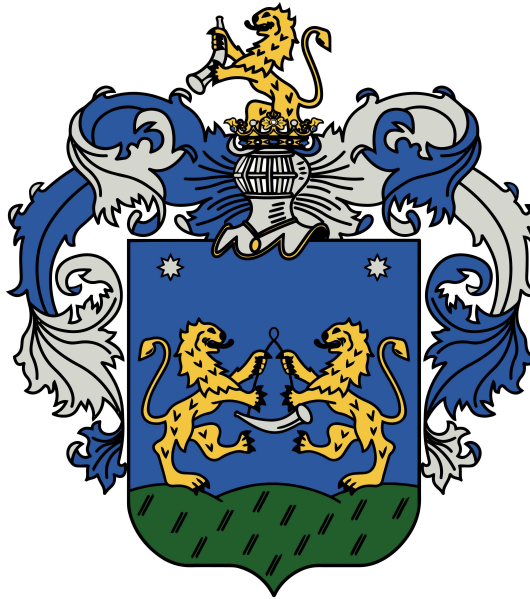

LAJOSMIZSE VÁROS TELEPÜLÉSKÉPI ARCULATI KÉZIKÖNYVE

véleményezési anyag

*a településfejlesztési koncepcióról, az integrált településfejlesztési stratégiáról és a településrendezési eszközökről
valamint egyes településrendezési sajátos jogintézményekről* szóló 314/2012. (XI.8. Kormányrendelet) 43/A. (6) bekezdése a) szerinti partnerségi
véleményezési anyag. A dokumentáció szerkesztési és grafikai megoldásai munkaközi állapotot tükröznek.

Tartalomjegyzék

1. Bevezetés, köszöntő	3
2. A település bemutatása, általános településkép, településkarakter	4
3. Örökségünk, a településképi szempontból meghatározó építészeti, műemléki, táji és természeti értékek, településképi jellemzők	11
3.1 Műemlékek	11
3.2 A történeti város, a városközpont	12
3.3 Ipari értékek	14
3.4 Majorok, Kúriák.....	15
3.6 Egyéb külterületi tanyák	22
3.7 Oncsa – sor.....	23
4. Településképi szempontból meghatározó, eltérő karakterű területek lehatárolása, a településkép, arculati jellemzők és településkarakter bemutatásával.....	24
4.1 Történeti – központi terület.....	26
4.2 Történeti városrész.....	27
4.3 Kertvárosias, falusias részek	29
4.4 Ipari területek és a központi lakótelep:	32
4.5 Természeti területek.....	32
5. A településkép minőségi formálására vonatkozó ajánlások: építészeti útmutató, közterületek településképi útmutatója – utcák, terek, közparkok, közkertek	35
5.1 Általános követelmények:.....	35
5.2 Központi rész:	38
5.3 Történeti rész:	40
5.4 Kertvárosias, falusias városrészek:	42
5.5 A központi „lakótelep” és külterületi ipari területek	45
5.6 Természeti területek:.....	46
6. Jó példák bemutatása: épületek, építészeti részletek (anyaghasználat, színek, homlokzatképzés), kerítések, kertek, zöldfelületek kialakítása,	48
6.1 Ajtók, ablakok, tornácok.....	48
6.2 Kerítések	49
6.3 Házszám táblák	52

6.4 Homlokzati világítótestek.....	52
6.5 Cégérek	52
6.6 Szobrok, kőkeresztek	53
7. Jó példák bemutatása: sajátos építményfajták, reklámhordozók, egyéb műszaki berendezések	53
8. További beépítési vázlatok	54
Megjegyzések:	55

1. Bevezetés, köszöntő

(Polgármesteri köszöntő)

A lajosmizseiek büszkék a jász eredetükre, városukra és a városuk történelmére. Ennek a könyvnek az a célja, hogy büszkék lehessenek a városuk épületeire is! Tudják, lássák meg az értékeket, kapjanak egy képeskönyvet a mindennapjaikat meghatározó épített világról, ahol hangsúlyozottan megjelenik az, ami értéket képvisel és követendő, ízelítőt a jó megoldásokból, ötleteket a környezetünk fejlesztésére.

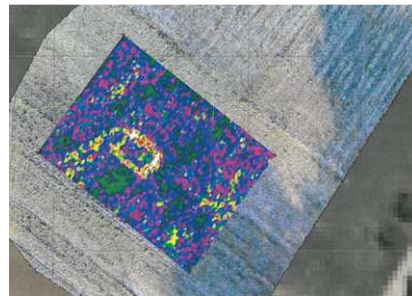
Gyakori élmény nekünk, magyaroknak, mikor külföldön járunk egy-egy patinás, történelmi belvárosban az Adria-parti római alapokon nyugvó dalmát városoktól az olasz-spanyol történelmi kisvárosok szűk utcáitól kezdve Cseh-Morvaország hangulatos településeinek csodálata. Szükséges észrevennünk itthon is, hogy EZ a mi történelmünk, EZEK a mi kisvárosaink, amelyeknek felfedezhető az értéke, és ami megőrzésre, követésre, továbbgondolásra érdemes építészeti, kulturális érték. Tanuljuk meg, hogy ez vagyunk mi, ezek a mi hagyományaink, értékeink és ne akarjuk attól jól érezni magunkat, hogy álmediterrán házat építünk a kertünkbe, rosszabb esetben mediterrán díszítőelemeket ragasztunk a sátozott, 70-es évekbeli házunkra, vagy amerikaias kertvárosi épületet próbálunk elsütni a diszkrét, de szerethető nyeregtetős házsorba. Nem lesz hozzá a telkünk végében Adriai tenger, sem 100 hektáros ranch ami az előző kettőt azzá teszi, ami; lássuk meg a valóságot: az nem mi vagyunk! Viszont mi is tudtunk, mi is tudunk értékeket felmutatni és szép környezetet építeni – csak másfélt. Ismerjük meg, és tudjuk, tanuljuk meg szeretni a magunk értékeit és gazdagítsuk azt a magunk eszközeivel – ez a mi múltunk, jelenünk és jövőnk!

2. A település bemutatása, általános településkép, településkarakter

Történeti leírás:

Lajosmizse városa az Alföldön, a Duna-Tisza-közi Homokhátság északi részén terül el. Nagyközségi és pusztai múltja ötvözi a Jászság és a Kiskunság történelmét, hagyományait. A település Bács-Kiskun megyében fekszik, Budapesttől 70 km-re, a megyeszékhely Kecskeméttől 16 km-re található. A város az 5-ös számú országos fő közlekedési út két oldalán fekszik, a lajosmizsei csomóponttal ellátva keresztezi az M5-ös autópálya; ezen főutakra merőleges irányban alsóbbrendű, de nem elhanyagolható főutakkal kapcsolódik a szomszédos térségekhez: Cegléd felé a 4608 számú, Kunszentmiklós felé az 5211 számú úttal. A város belterületén halad át a Kispeszt-Lajosmizse-Kecskemét vasúti szárnyvonal, amelynek közlekedési, szállítási jelentősége jelenleg másodlagos.

Lajosmizse a hajdani Ős-Duna törmelékkúpján helyezkedik el, a Duna-Tisza-köz valamikori ligetes-erdős területén. A Duna folyása ekkor még más volt, az Alföldön ágakra szakadva több kisebb-nagyobb szigetet alkotott. A történelmi idők népei a kelták, avarok a vizekhez közeli, de kiemelkedő erdős ligetek, füves homokhátságok választották élőhelyüknek. A honfoglaló magyarok is a folyóvizek mentén alakítottak ki szállásokat, a folyók közét pedig általában legelőként hasznosították. A népesség Árpád-kori szaporodásának ellenére a belső

2017 októberben műszeresen diagnosztizált, vélhetően Árpád-kori templom Mizsében (A kép a Bács-Kiskun Megyei Múzeum engedélyével közölve)

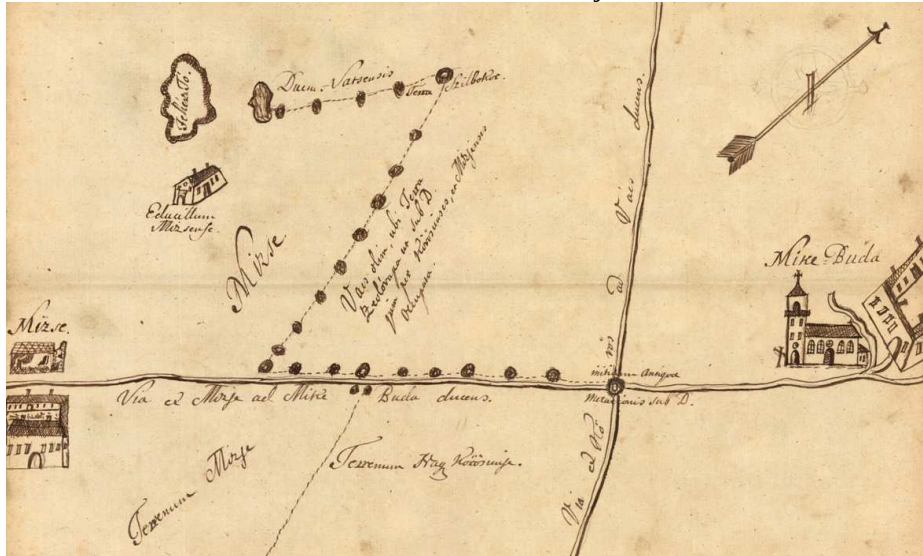
területek csak királyi rendelkezéssel, kunok és besenyők betelepítésével népesültek be. A kunok első betelepítési hullámában, 1091-92-ben főként a Jászságra kerültek jelentősebb számban, a Duna-Tisza közére ekkor csak szóróványban jutottak. A második kun betelepítéskor, 1122-ben már többen, legjelentősebb a harmadik betelepülés, amikor kizárólagosan az Alföldet népesítik be. A mai város területe a tatárjárás előtti időkben királyi birtokként szerepelt. A térség első településeit az oklevelek szerint a tatárjárás körül kiköltözött, majd a Balkánról visszatelepített kunok létesítették: Mizseszállása, Lajosszállása és Beneszállása néven. Ezekben az időkben a félnomád, pogány kunok és a keresztény, földművelő magyar települések között rendszeresek voltak a határviták.

IV. (Kun) László 1279-es kiváltságlevele nádori főhatóság alá helyezte a kunokat, kivonva őket a megyei szervezet alól, ezáltal az egész népesség

és az általuk lakott földrajzi egység a nemességhez hasonló jogokat, kiváltságot kapott. A társadalmi tagozódás szerint a nemzetségek vezetői szék- és szálláskapitányok voltak. A hét szék egyike Mizseszék volt, ami egyben székkapitánysági székhely is lett – hajdan nevezetes kun székhely volt, ide tartozott Kunszentmiklós is. Nevét IV. (Kun) László utolsó nádorától, a mohamedán „vad” Mizsétől kapta (1299). Mizseszék a maga korában is jelentős település lehetett, kőtemplommal (a mai Pusztatemplom) is rendelkezett.

A Mohács előtti időkben 1469-ben Mátyás király oklevelével Mizse-szállási kunokat, 1491-ben II. Ulászló Lajos-szállási személyeket említ, 1521-ben Mizse és Pusztavacs határvitájáról maradt fenn okirat.

Egy korabeli térképvázlat az ősi (megsemmisült) Mizse településről és az akkor szomszédos Mikebudáról, a Magyar Nemzeti Levéltár Jász-Nagykun-Szolnok Megyei Levéltárának gyűjteményéből

Később a Felső-magyarországi végvárok erősítéséhez felhasznált jövedelmek összeírásában szerepel négy kun szék: Mizse, Lajos, Kisszállás és Szabadszállás, a terület valószínűleg 1596-ban néptelenedik el. Ezután pusztaként bérlik, Benét Kecskemét, Mizersét és Lajost Nagykörös. A törökök kiűzése idején a rablás és fosztogatás volt a sorsa a környéknek, majd a Habsburg I. Lipót a Jászkunságot eladja a Német Lovagrendnek. Ekkor a bérlők között már Jászberény is megtalálható.

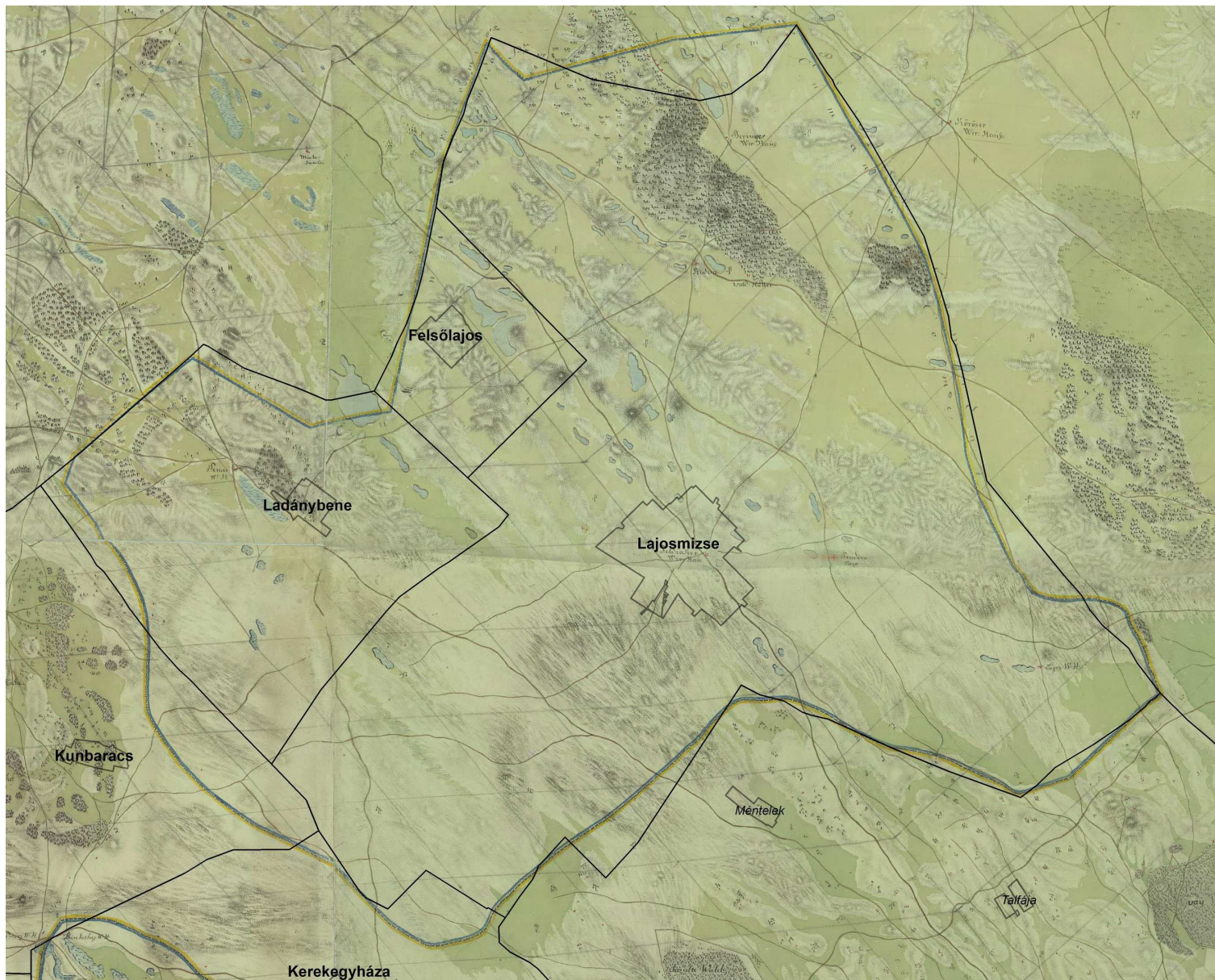
1745-ben Mária Terézia rendeletével lehetőség nyílt a lakosságnak a terület megváltására: ez volt a *redemptio*, ami a térség életében kiemelkedő jelentőségű. Jászberény az akkori tulajdonos Invalidusoktól megváltotta Lajos és Mizse kunpusztákat és Bene felét,

ennek neve lett Berény-Bene (a másik felét Jászládány váltotta meg és lett Ladánybene).

A Budát Kecskeméten keresztül Szegeddel összekötő főút mentén lévő nagy forgalom miatt a település jelenlegi központjában csárda állt (a régi polgármesteri hivatal helyén), ahol 1788-ban postaállomás is megkezdte működését. Ebben az időszakban kezdődött meg a térség (jászok általi) betelepülése.

Régi városháza – az egykori Földeáki csárda ma

Első katonai felmérés (1763-1787) – átnézet.

A térképen a főbb országutak és a csárdahelyek vannak jelölve.

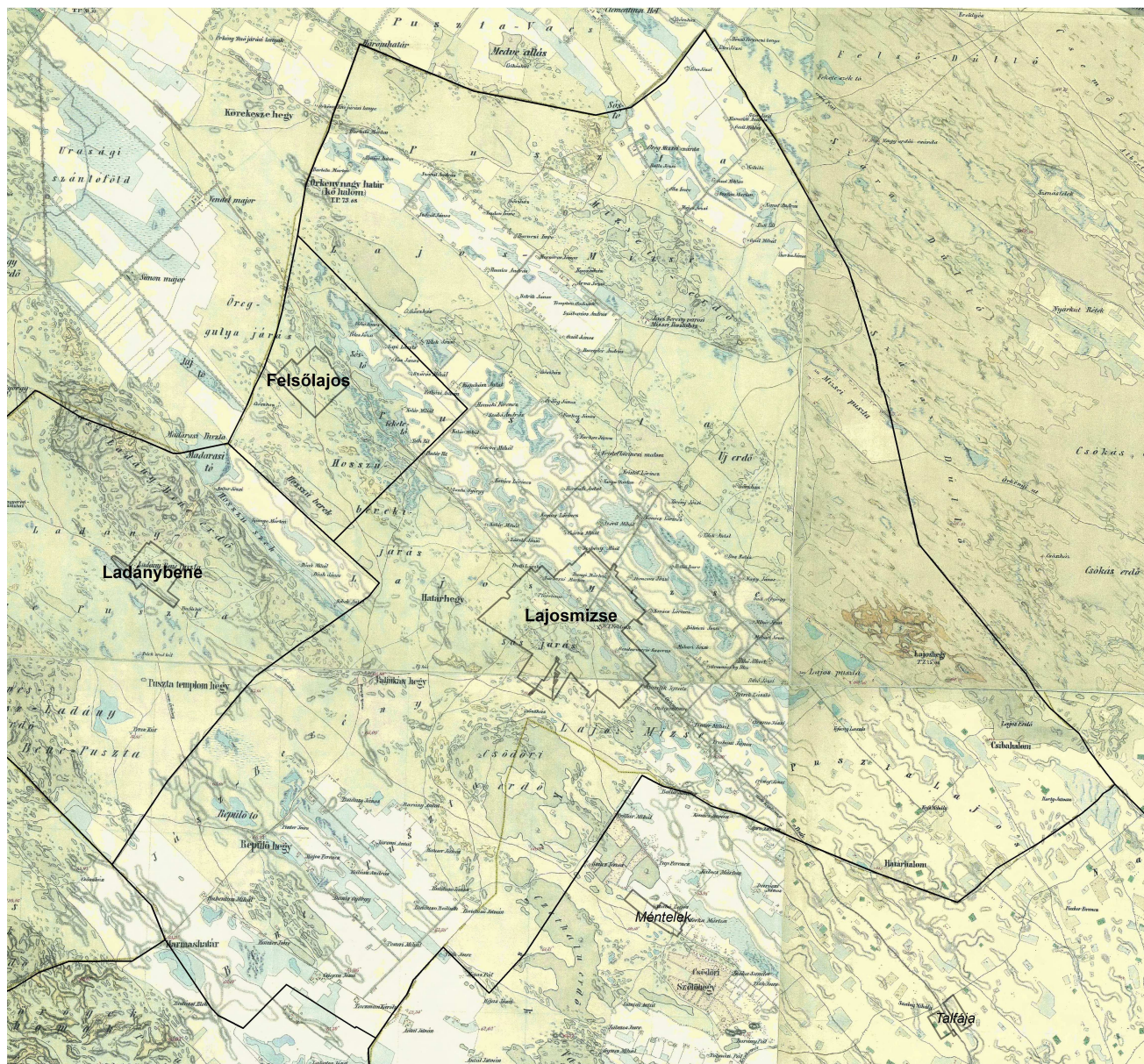
Már látható rajta a jelenlegi városközpontot jelölő régi városháza (németül) „Feldiaker” csárda és Mizsében, a Besenyi major helyén, az ún. Fehér- v. Sós-tó szomszédságában valaha állt „Mizsei” csárda. Ábrázolva van a pusztatemplom és mellette kora legfontosabb közintézménye: a pusztabíró háza!

Alsólajoson feltüntetett hely a mai „Csirke-sarok”-nál a „Lajos” fogadó.

A jászberényi tanyás gazdák, pásztorok, pusztacsőszök pusztaiakká váltak azáltal, hogy egyre több időt töltöttek az itteni pusztai birtokaikon. Az 1800-es évektől Jászberény városa tanyák telepítésébe kezdett, 1828-ban új csárda is épült. 1835 körül Mizsén már 85-en, Lajoson pedig 160-an laktak.

Második katonai felmérés (1806-1869) A főbb országutak, a még meglévő csárdák és számos tanyahely van jelölve, az ábrázolt tanyák száma több tucat, de a település központi része még nem látható, a faluképződés jelei még nem láthatók. A dűlőúthálózat már kezdi a jelenleg ismert állapotot formázni.

A Lajosmizséhez hasonlóan XIX. századi telepítésű Kerekegyházát ekkor már több tucat ház és meglévő utcahálózat jelöli ugyanezen a térképen, vagyis vélhetően nem a térképi ábrázolás elnagyolt, hanem a felmérés idején meglévő tanyák később sűrűsödtek össze a mai település magjává.

A harmadik katonai felmérésen (1869-1887) már tisztán kirajzolód-
nak a hirtelen településsé formálódó Lajosmizse törté-
neti utcái, belső területe. A térkép-
pen áttűnéssel látható a mai tele-
pülésszerkezet is.

A terület gazdák részére történő utolsó felosztása 1868-ban történt, azonban az ún. közösi rész rövid időre még közös használatban maradt.

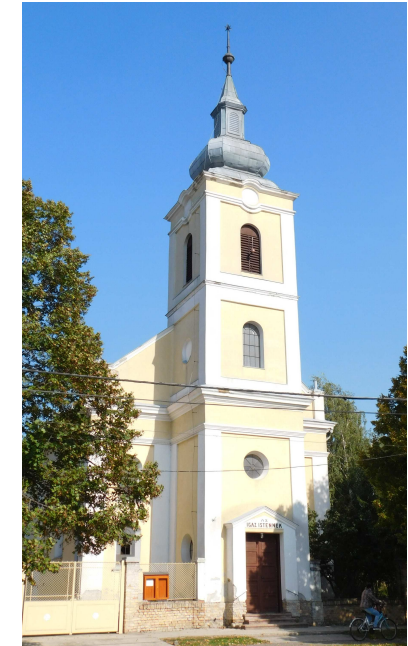

Az egykori pusztabíró háza, amely a történeti időkben a legfontosabb épület volt a határban.

Állapota sajnos már menthetetlenül leromlott, gyakorlatilag csak újjáépítéssel lenne megtartható.

A növekvő pusztai népesség az adó(nem)fizetés miatt egyre inkább ellentétbe került Jászberény városával. 1873-ban kezdődnek tárgyalások a három pusztának önálló községgé való egyesítésére. A heves tárgyalások után ez Jász-Lajos-Mizse néven, 1877-ben meg is történik. Az új település lakosai legnagyobb részben Jászberényből kitelepülő katolikusok (nagy számban megtalálhatók olyan családnevek, melyek az 1745-ös redemptusok névsorában is szerepelnek); majd nagykőrösi reformátusok; Dabas, Örkény, Inárcs és Gyón szláv nyelvű lakosai; zsidó kereskedők; cigány vályogvetők és lókupecok is beköltöznek. A kezdeti egyeduralkodó állattenyésztés után egyre jellemzőbbé válik a gabona-, zöldség- és gyümölcsstermesztés – ezzel párhuzamosan csökkentve a legelő- és az erdőterületeket. A lakosság 1880-ban 4454 fő, 1890-ben már 7000 fő, a határban 539 tanyával, 1896-ra elkészül a katolikus, 1902-re a református templom. Zsinagóga 1899-ben épült, az akkori szabályok szerint tömbbelsőben, de háborús sérülései miatt lebontották.

A mezőgazdasági termékek piachoz jutása céljából a város népe nagy összeggel hozzájárul az Örkény-Dabason keresztül a Kőbányáig vezető vasútvonal építéséhez, amin a forgalom 1889-ben indul meg. A vonal kecskeméti továbbvezetése 1905-re készül el. A nagyközségen keresztül 1908-ban kövesút épül, bár ennek bejezése csak 1934-re sikerül. A város neve 1902-ben változik a mai Lajosmizsére.

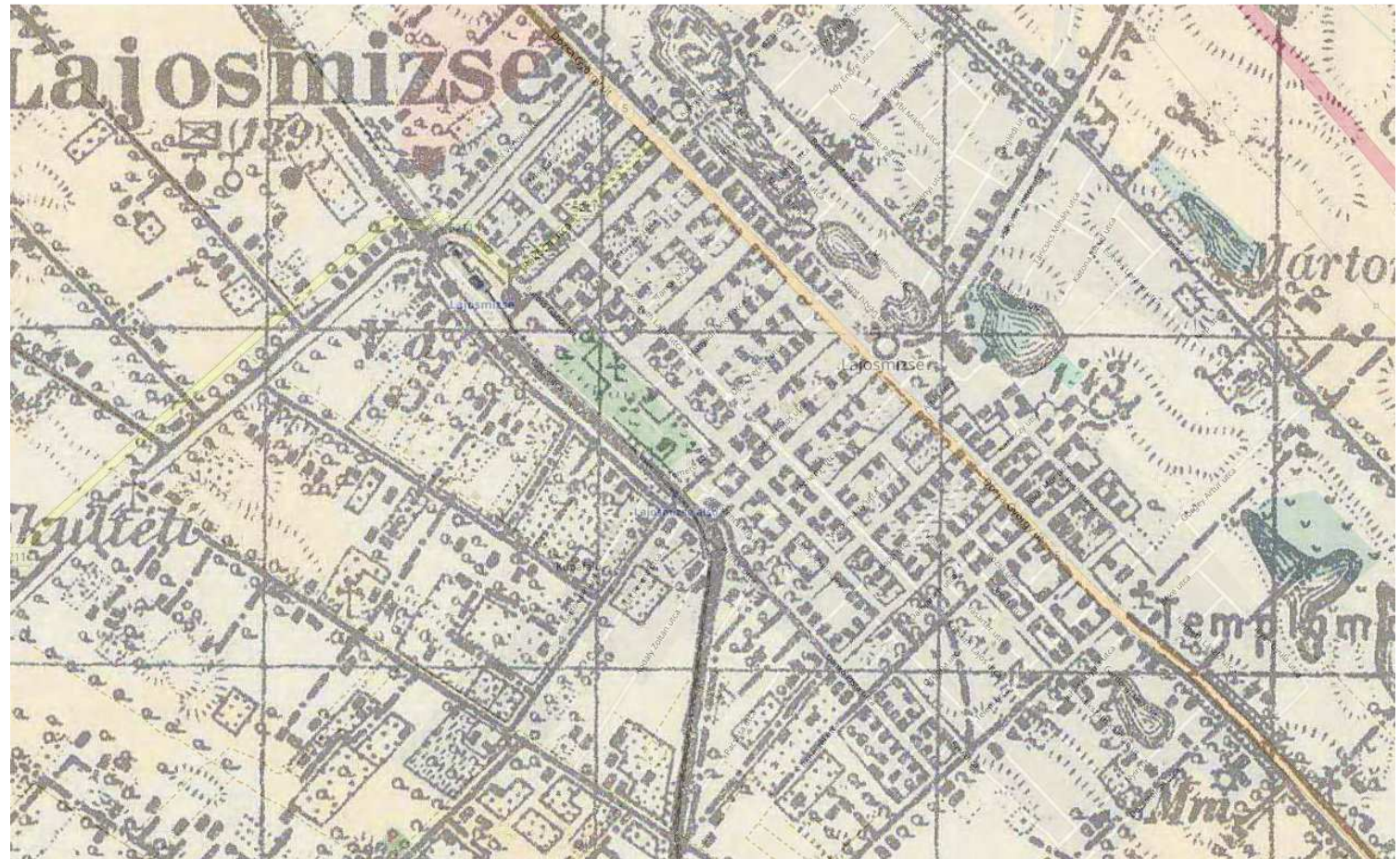
A népesség jász magva sokáig őrizte a gazdálkodási hagyományokat, szokásokat. Nagyobb birtokkal rendelkezett Geréby Gyula, Székely Lajos, Mizsey Péter, Kláber Mór, a Bartal és Tarnay családok. A kiépülő nagybirtokok sok munkást és napszámost igényeltek, ami szintén vonzotta betelepülőket. (A birtokok kúriaépítkezéseiről a későbbiekben még szó esik!) A lakosok ipartestületet, jótékonyági nőegyletet, Polgári Olvasókört (1882), gazdasági és ipari olvasó egyletet tartanak fenn, összefogva a közösséget

és segítve a termelést, kereskedelmet. Az I. világháborús veszteségek után újabb betelepülő érkeztek: a Felvidék, Erdély és Délvidék igen sok, főleg értelmiségi, kereskedő és iparos menekülő családot adott Lajosmizsének. A földművelő társadalmi réteg mellett e tanítók, orvosok, vállalkozók már a polgárosodást jelentették a valamikori agrártelepülés számára.

A település jó gazdaságföldrajzi fekvésének köszönhetően tovább fejlődött, 1970-ben elnyerte a nagyközségi rangot.

1986 január elsejével a korábbi tanyasűrűsödésből lett külterületi lakott terület, majd „TSZ-lakótelep”, Felsőlajos önálló településsé vált ki.

Lajosmizse 1993-ban a megkapta a városi rangot, fejlődése azóta is töretlen.

A Magyarország 1941-es katonai felmérési térképén kiépülve látjuk a történeti utcákat, a vasútvonalat. A XIX. század végéhez képest beépült új utcák között egyre jellemzőbb a szegényesebb, kevésbé városias képet mutató beépítés (pl. Petőfi utca, Rózsa utca, Viola utca, stb.), de még mindig a hagyományos, előkert nélküli, fésűs beépítés dominál. Eleinte az utcára merőleges épületszárny és tetőgerinc (parasztház forma), később a belső területeken az utcával párhuzamosan beforduló („hajlított ház”), a központ felé haladva helyenként zárt sorúsodó beépítés a jellemző.

3. Örökségünk, a településképi szempontból meghatározó építészeti, műemléki, táji és természeti értékek, településképi jellemzők

3.1 Műemlékek

Mizsei Pusztatemplom

A XIII-XIV. században, a kunok betelepítését követően létrejött, virágzó, a kunok székhelyeként funkcionáló önálló település kőtemplommal rendelkezett, amely túlélte az évszázadok pusztító viharait. Jelenleg a szentélyfal északi része látható, köszönhetően annak,

hogy eleink építőanyagul az Alföld egyes helyein is fellelhető üledékes mészkövet, az ún. darázskövet választották építőanyagául. Az épület vélhetően a településnek is helyet adó kisebb magaslaton emelkedik, de ma már csak ez és a megmaradt falak, valamint a terület neve: Mizse utal a hajdani dicső múltra. A pusztából sziluettjével kirajzolódó erekleve méltó öröksége az itt élőknek.

Tanyamúzeum

Alsóbene tanya 625, 056/3 hrsz

A valamikori tanyai életnek emléket állító Tanyamúzeum épületegyüttese híven állít emléket a gazdálkodás helyszínének. A múzeum 1972-ben nyílt meg, ez volt az ország első tanyamúzeuma. A lakóépület valószínűleg az 1870-es években épült. Az épületegyüttest jelenleg a Magyar Mezőgazdasági Múzeum üzemelteti. Az épület tájházként is működik, és mint ilyen része a világörökség-várományos, magyarországi tájházak hálózatának.

Népi műemlék tanya

Mizse tanya 236, 0562/6 hrsz és környezete

Szabadon álló, téglalap alaprajzú, nyeregtetős, nádfedeles épület. DK-i homlokzatának hátsó része előtt, túlfutó tető alatt falazott pilléres tornác, a tornác folytatásában kamrák, pincelejárát. Egytraktusos elrendezésű, nyílászárók, 19. század második fele. Melléképület téglalap alaprajzú, nádfedeles nyeregtetővel, DK-i homlokzata elé toldott, faoszlopokon álló félnyeregtetővel, eredeti ajtóval. Épült a 19. század második felében, jelenleg magántulajdonban van.

3.2 A történeti város, a városközpont

Szerencsésebb sorsú országokban és településeken összefüggőbb, gazdagabb, kimunkáltabb, kiérleltebb utcakép adatik, több történelmi épülettel, stb. De nincs miért szégyenkezni itthon sem, még egy olyan, aránylag fiatal településnek sem, mint Lajosmizse! A város alapítása és gazdasági megerősödése, a XIX-XX. századforduló körüli építési kedv erősödése és az építészeti kultúra terjedése hozott szép eredményeket a formálódó településen, főleg a fő utca (Dózsa György út) mentén, de más helyütt is.

Egy **településképi arculati kézikönyvnek** egyik legfőbb feladata a saját arculat, identitás feltárása, megmutatása, az itteni, talán nem feltétlenül világraszóló, de az itt lakó emberek számára legalább annyira fontos saját, helyi értékek hangsúlyozása. Ezeket az értékeket fel kell tárni, be kell mutatni, mert a múlt értékeinek ismerete, tisztelete és megértése teszi lehetővé a tartós, szilárd jövő (utca)képének építését.

A századforduló konjunktúrája idején a főutca földszintes polgáriasodó házaival elkezdett kiépülni, a 80-90-es évek óta pedig megkezdődött a városiasodás megjelenése emeletes épületek formájában. Ennek erőszakos, tehát nem szerves és a társadalmi, gazdasági folyamatokból következő megjelenése a központi park, vagyis az 1965-ig piactéri szerepű park melletti tömb (egykor Kakukk vendéglő) lebontásával itt megjelenő tömbházak képe. A városszerkezetbe történt erőszakos beavatkozás a hagyományos városképet szétrombolta, ugyanakkor tágas, levegős teret hozott létre a belső területen, ami előnyt és teret is jelent a mai városi életnek, még ha a városképi hatásai kedvezőtlenek is.

A következő korabeli képeslapokról származó képeken az egyre polgárosodó képet mutató városközponti utcarészletek, mívesebb épületek láthatók.

Lajosmiz

Dózsa Gy. út 79 (Hunyadi sarok)

A Gazdakör egykori épülete

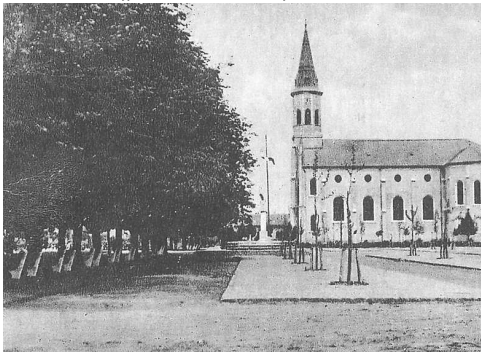
A plébánia egykori épülete

„Pinczés-bolt”, 1918

A mai posta épülete és szomszédjai, 1923

„Piactér és sétány”: az rk. templom és a Központi park telepített új platánjai, 1930

Az iparosotthon, 1930

Dózsa György út látképe 1934

Külön figyelemre érdemes, hogy mennyi új telepítésű fasor van a képeken! Ez idő tájt ültették eleink Lajosmizse legfőbb utcaképi nevezetességét, a Dózsa György úti és Szabadság téri platán fasort. A mellékutcákban is számos helyen fasorokkal tették kellemesebbé a látványt és komfortosabbá a lakókörnyezetet. Pedig akkor még nem volt szó globális felmelegedésről!...

A „Nagy iskola” és a Turul, 1933

A Bartal kriptája, (1926)

Temető kápolna, (1928)

3.3 Ipari értékek

A gazdasági élet fejlődésének központi elemei voltak a modern iparosítással megjelenő, szárazmalmokat kiszorító gőzmalmok. Első ilyen lajosmizsei építmény az egykori ún. Házipar területén lévő ipari épület,

amit hamarosan követ a Tarnai utca – Malom köz sarkán felépülő ún. Buday malom.

Az iparosodás előretörésével a gazdaság az újonnan létesített vasútvonalakon hatékonyabban kapcsolódott a piacokhoz. A monarchia időszakában a vasútüzem kiemelkedő jelentőséggel bírt, vasúti tisztségviselőnek lenni rangnak számított és a vasúti létesítményeket is megtisztelték azzal, hogy a települések, állomások méretéhez igazított épületet kaptak – típustervek szerint. Az állomásépületen jelenleg már nem felismerhetők a korabeli épület jegyei, bár vélhetően annak átalakításával hozták létre.

A központi állomás épületénél rosszabb sors jutott a Klábertelepi megálló épületének: a közelmúltban vandalizmus áldozatául esett és teljesen megsemmisült; így jó arányú épületét, igényes kialakítását csak az alábbi fényképről és az ország többi hasonló, a vasúti épületcsalád legkisebb tagjainak felidézésével ápolhatjuk.

... ha elindul a vonat...

3.4 Majorok, Kúriák

A korabeli gazdasági élet központjai, bázisai. A vagyonosabb nagygazdák az építészetben is megmutatták gazdasági erejüket és sok esetben formai és technikai újdonságokat is felvonultató, esetenként korszerű építészeti megoldásokat alkalmazó kúriákkal, majorközpontokkal tették hangsúlyossá és értékessé a birtokukat. Sokszor a majorok gazdasági épületei: magtárak, istállók a főépülethez hasonló értéket képviselnek, érdemes odafigyelni rájuk!

Mizsében – Tarnay Kúria

Épült 1920-ban, eklektikus stílusban. Mór építészeti elemeket is hordozó kastély jellegű épület tömörszerű, egyemeletes, jobboldalt négyzetes toronnyal. Bejáratához kétkarú lépcső vezet.

Mizsében – Ricsováry Kúria

Az 1940-ben épült kastélynak nevezett épület eklektikus stílusú, földszintes, téglány alaprajzú, főhomlokzata előtt 5 oszlop által tartott félkör alaprajzú terasz áll. A tetőzet manzárdos kiképzésű.

Alsólajoson – Geréby Kúria

Az 1900-as években épült földszintes, téglalap alaprajzú, eklektikus stílusú épület. Az előreugró középrész a kúria szimmetria tengelyétől balra helyezkedik el. A rizalit közepén lévő ajtajának két oldalán félköríves ablakok találhatók, közöttük pilaszterek díszítik a falat. A jobbszárnyon boltíves, hétnyílásos, a balszárnyon háromnyílásos tornác áll. Többszörösen átalakították, bővítették.

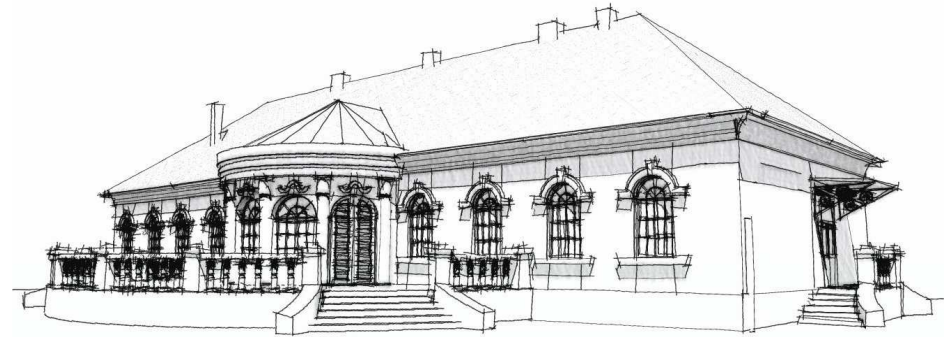
Mizsében – Kónya major

Az épület kevésbé, jellegzetes, inkább major napjainkban hangsúlyos szerepe értékeli fel az egykori nagygazda lakóépületét.

Méntelegen – Kláber Kúria

Szabálytalan és szakszerűtlen beavatkozás az alföldi kúriát idő és képzavarral valamiféle mediterrán torzónak silányította. A még fellelhető, dokumentált egykori részletei még így is sok értéket hordoznak, de összességében az épület tömege jelentősen megváltozott, eredeti, helyi értékét nagyrészt elveszítette.

Számítógépes modellből generált tömegvázlat a kúria eredeti kialakításáról – keleti nézet

Megfigyelhető a vidéki kúriákra jellemző nyugodt, földszintes elterülő tömeg, az igényes historizáló részletek.

A 30-as évek táján, mikor épült, az országos közhangulatnak megfelelően a korszerű (modern, letisztult) formanyelv helyét ismét visszavette a múltba forduló, történelmi formákat idéző építészeti stílus, a neobarokk. E mellett az épületben a kor technikai színvonalához illeszkedő műszaki megoldások is felbukkantak: a pincében önálló vízellátó rendszer volt, a belső folyosókat felső tetőbevilágítással világosították.

Északi nézet a felújítás előtt (1997).

Alsólajoson – egykori Mizsei Kúria

A szocializmusban TSZ központként működő, és lassan leamortizálódó, majd használaton kívülé vált épület szinte menthetetlennek tűnik.

Akkor és most:

Délkeleti nézet – 1902, az építés idején...

...és a '90-es években, a TSZ idők után. A mai állapot, még aggasztóbb.

Ipari műemlék lehetne a majorság egykori magtár épülete is:

Benében – Petrás Kúria

A kis léptékű egykori kúria építéstörténetéről nincs adatunk. Jó arányú, igényes épület eredeti nyílászárókkal, színvonalat felújítással, stílushű bővítéssel. Jó példája annak, mikor az érték megfelelő kezekbe kerül!

3.5 Tanyai (Klebersberg) és népiskolák

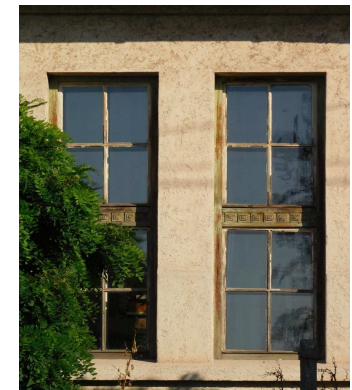
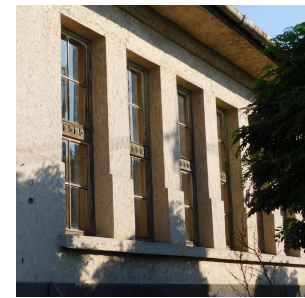
A nagy kiterjedésű tanyavilág már a XIX. században tanyai iskolák alapítását követelte meg. Az első iskolák nagyméretű parasztházakban, illetve azok mintájára épült épületekben működtek.

Az I. világháború és Trianon után gr. Klebersberg Kúnó kultuszminiszter kezdeményezésére 1925-ben nagyszabású népiskolai program indult. Az országot 5 km sugarú körökre osztották, s kötelezték a hatóságokat vagy a földbirtokosokat a népiskolák felállítására. Az 1926. március 24-én kihirdetett VI. tc. létrehozta az országos Népiskolai Építési Alapot, amelyből három év alatt ötezer falusi, tanyai tanterem épült Magyarországon egységes, korszerű típustervek szerint. A téglából, hatalmas ablakokkal, palatetővel, vörösfenyőből készült padlóval épült iskolákhoz hámoszobás tanítói lakásokat építettek. A népiskolai építési akció megvalósítására 1932-ig 47.500.000 aranypengőt (az ország egyévi állami költségvetésének mintegy a felét) fordították. Ebből a programból és ezekből a remek épületekből néhány Lajosmizsén is áll, jobb-rosszabb műszaki állapotban. Eleink nagyszerű munkásságát és a művelődésük, közösségük alapját jelentő iskolákat kívánatos lenne megőrizni az utókor számára is, lehetőség szerint eredeti formájukban, illetve jellegzetességeik, szépségeik megőrzésével! Vakolatdíszítések, tornácos, boltíves-teraszos előterek, magastető esőcsendesítővel, ablakrend, egyedi díszítések – ezekből áll össze az épületek értéke, ezért ezt az értéket kell védeni rajtuk!

A Klebersberg program után is épültek még népiskolák, az előbbihez némiképp hasonló kialakításban, de kevésbé díszítetten, esetenként rosszabb minőségben, néha két, vagy több tantermes kialakítással.

Benében – Baracsi úti iskola (1926-1928)

A külterületi iskolák közül a legépebben, leginkább eredeti formájában, részleteiben, legjobb műszaki állapotban megmaradt Klebersberg iskola. Méltóságteljes, arányos tömeg, gyönyörű, jellemzően ép ablakok, faragott tetőszerkezeti és egyéb részletek art deco stílusban.

Mizsében – Szarkási úti iskola (1926)

Épült 1926-ban, a „klasszikus” típusú szerint.

Alsólajoson – Kulapityei iskola (Vadászház)

Épült 1928-ban, az előzőekhez hasonló kialakításban.

Két, vagy többtantermes, egyéb iskolák:

Mizsében – Pelyvatói iskola (1930)

Mizsében – Pető dűlői iskola (1930)

Egyik tanterem bővítésével lakást alakítottak ki, de őriz szép részleteket.

Alsólajoson – Hármashatári iskola (1939)

A központban – Gépállomási iskola

Református iskola

Az 1920-as, nagy iskolaépítési időszakban épült, kora iskolaépítési jegyeit viseli magán.

Alsólajoson – Alsólajosi iskola

A szinte teljesen átépített épület elvesztette eredeti jellegét, már csak tömegében és nevében őrzi korábbi funkcióját.

Mizsében – egykori Szobrosi dűlői iskola

Ez az iskola nem a Klébersberg iskolaprogram keretében épült, hanem egy 1890-es évekbeli tornácos, jó arányú, igényes parasztház (tanítói lakás) folytatásába került az osztályterem. A szerkezetek alapján vélhetően egy építési ütemben épült ebben a formában, mára azonban gyakorlatilag menthetetlenné vált, a teljes összedőlés határán. Egykori dicsőségét már csak a büszke oromzat és a mívés tornác őrzi.

Egyéb iskolák: a Közösben – Közősi iskola

Az épület a területen igazodási pont, a fekvése és a korábbi funkciója miatt is, de érdemi építészeti értéket nem képvisel.

Benében – Buckói úti iskola

Az épület tanyai viszonylatban a nagyobbak közé tartozik, bár építészeti értéke a tömegformálása és léptéke, arányai; részleteiben kevésbé kiemelendő, nem a tanyai iskolaprogram típusa szerint épült, inkább történeti, kulturális értéke számottevőbb, igazodási pont a környéken.

Berénybenében – Berénybenei iskola

Az épület vélhetően az 50-es években épült. Legfeljebb méretében és kulturális emlékezetében méltó említésre, építészeti értéket nem képvisel. A fák között ma már alig észrevehető, leromlott állagú, karbantartás hiányában lassan utolsó életszakaszát kezdi.

3.6 Egyéb külterületi tanyák

A kiterjedt külterületi gazdálkodás és nagy létszámú lakosság számos, a település történeti időszakában épült tanyát őrzött meg napjainkig. Ezek közül még ma is több hordozza a korabeli építésmódot, anyaghasználatot, hangulatot: egyenes, büszke nyeregzetűzetükkel, elvértve nádfedésükkel, tornácaikkal, vakolt fehér falukkal a múlt egy pillanatának őrzői. Az udvarokon bólogató gémeskút sokszor már csak díszítés, de a tanya összképének meghatározó eleme. A régi idők olcsó építőanyagát jelentő nádfedés napjainkban költségesen és nehéz, de gondos szakmunkával tartható csak karban, ezért kiemelt figyelemmel adózzunk a hagyomány eme nemes őrzői előtt!

A teljesség igénye nélkül:

Bene tanya 504

Mizse tanya 530

3.7 Oncsa – sor

Országos Nép- és Családvédelmi Alap röviden ONCSA 1940-1944 között a nagycsaládos falusi nincstelenek támogatására, a születések számának emelésére és gyermekvédelmi célokból alapított állami szociális szervezet volt. 1941-1943 között a terv keretében kb. 12 ezer típuslakást építettek telepszerűen a rászoruló családoknak, 30 éves kamatmentes kölcsön alapján. A títustervekhez a tájegységenkénti falusi lakóházak szolgáltak mintául. Lajosmizsén a falu – azóta is – utolsó utcájában (a Telepi út és Dózsatelep utca között akkor működő tanyák voltak!), a Dózsatelep utca város felőli oldalán épült ez a hangulatos, egységes házsor. Azóta az épületek többségét átalakították, bővítették, sok esetben az építészeti igényességet mellőzve, de maradt még néhány az eredeti, arányos – takaros formájában, világos tornáccal; illetve van szép példa az igényesen felújító átalakításra, bővítésre is!

Egy épület újragondolásánál az építészeti értéket jelentő hangsúlyos elemek: tornác, tetőhajlásszög, oromzati kialakítás megmaradtak, de helyenként korszerű, újszerű megoldásokkal kiegészíthetők: téglaburkolat, pillérek, körablak, stb.

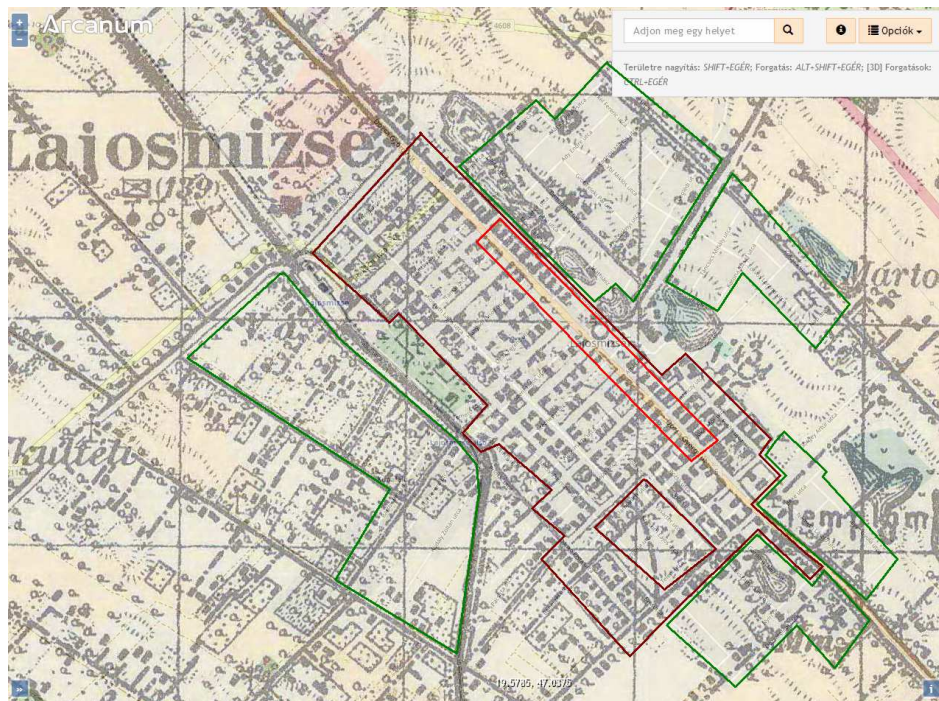
Jó példa az átértelmezve megtartásra a Dózsatelep utcában

4. Településképi szempontból meghatározó, eltérő karakterű területek lehatárolása, a településképi, arculati jellemzők és településkarakter bemutatásával

A 3. fejezetben bemutatott történeti térképek alkalmasak arra is, hogy lehatároljuk a történeti település- és utcarészeket, illetve jelöljük az újabb beépítéseket. Ezek meghatározóak a mai eltérő karakterű településrészek meghatározására is.

Bordó: történeti településrészek, ebből piros a központi területet, zöld: a kertvárosias / falusias területek.

A modern társasházakkal a 70-es 80-as években átépített központi rész (Szabadság tér) természetesen nem taglalható együtt a hagyományos történeti városrészekkel, egyedi területként tekintendő településképi értelemben.

A Kakukk üzletház és a mellett lévő egykori tűzoltósági épület ad lehetőséget a hagyományos utcavonal menti beépítés visszahozására, ezt a törekvést rendezési terv tartalmazza.

Az eltérő településképi jellemzőjű részek kialakulása szoros összefüggést mutat a településtörténettel: az egyes történeti fejlődési időszakok jellemző építésmódja a településképet meghatározó körülmény.

Így elkülöníthető a Lajosmizse tekintetében „történelminek” nevezhető központi városrész: Dózsa György út (korábban Andrássy út) és a Kossuth Lajos utca között, majd bővülve a Bajcsy Zsilinszky utcával (a temetőig), a Szent Vendel utcától a Telepi útig, végül kiegészülve a Petőfi utcával. Legegyszerűbben úgy definiálható ez a térség, hogy itt az előkert nélküli, utcafronti telepítés a jellemző.

Itt szórványosan megtalálhatók a XIX-XX. századforduló igényes, polgáriasodó építési modorát tükröző házai: a historizáló, vakolatarchitektúrás kispolgári házak, amit szélek felé haladva egyre inkább parasztházak váltanak fel. Általánosságban jellemző az oldalhatáron álló építésmód, amely esetenként folyamatossá záródik (ún. hézagosan zárt sorú beépítés). Itt a kisvárosias beépítésre jellemző zárt sorúsodást lehetővé kell tenni, az utca az épületszárny – kerítés – kapu sorozatából áll össze. Az előkertes telepítés kifejezetten ellenjavallt azzal, hogy a korszerű lakhatási megoldásokhoz való idomulás jegyében megengedhető, hogy nem a teljes épület áll a közterületi telekhatáron, csak egy meghatározó épülettömeg. Ehhez képest az épület többi része hátrébb húzódhat, kis kertes előkertet képezve, ami javítja a környezet minőségét, az utca hangulatát, ugyanakkor őrzi a hagyományos beépítést. Itt kerülendő az a megoldás, hogy az előkert nélküli épületrészbe a 1-2 férőhelyes garázs kerül, mivel ennek utcakép formáló értéke igen csekély, kifejezetten előnytelen garázssoros utcaképet eredményezne.

Kiemelkedik a történeti részből a település kifejezetten központi része: a Dózsa György út belseje és ennek közvetlen környezete. Itt a kisvárosias, polgáriasodó beépítés még inkább jellemző volt, bár épp a frekvenciált fekvése miatt már az újabb kori átépülés is feltűnő jelenség. Jó esetben ezek az újabb átépítések tekintettel voltak a hagyományos utcaképre, tömegformálásra, még ha részleteiben a saját koruk jegyeit viselik is.

Ez a belső rész a mindennapi élet intenzitásával is kiemelkedik a történeti, központi városrészből. Ez mind lehetőségeit, előnyeit és veszélyforrásait tekintetében is igaz. Több értékes régi épület a karakterét teljesen megváltoztató átalakításon esett át, sok a végletekig elcsúfított reklám és cégtáblával telezsúfolt üzleti célú épület, ami elég kevésbé színvonalas utcaképet mutat. A közterületek elhanyagoltak, az üzletekhez tartozó parkolási megoldások mindenhatókká lettek. A platánsor sok helyen foghíjas és csak a parkoló autók sokasága jelképezi a terület központi mivoltát, az igényesség kevés helyen lelhető fel.

A főút melletti, üzletekkel ellátott belső területen mindenképpen szükséges egy igényes közterületekkel feltárt, a pezsgő kereskedelmi életet is fenntartó, de a gyalogos – sétáló közlekedést és városi életet: korozást lehetővé tevő átalakítás, amibe az itteni üzleteket, ingatlan tulajdonosokat is be kell vonni. Fokozni kell a zöldfelületek mértékét, igényessé kell tenni a parkolási megoldásokat, egységes és igényes utcabútorokkal kell ellátni a közterületeket; szabályozni, egységesíteni és mérsékelni kell a reklámfelületeket. Az épületek teljes homlokzatát elfedő, sokszor igénytelen reklámtáblák helyett a cégér típusú hirdetőfelületek felé kell indukálni a változást. Az utcabútorok egyéb felületei (pad háttámla, kerékpártámasz közbenső felületei) adhatnak további hirdetési lehetőséget.

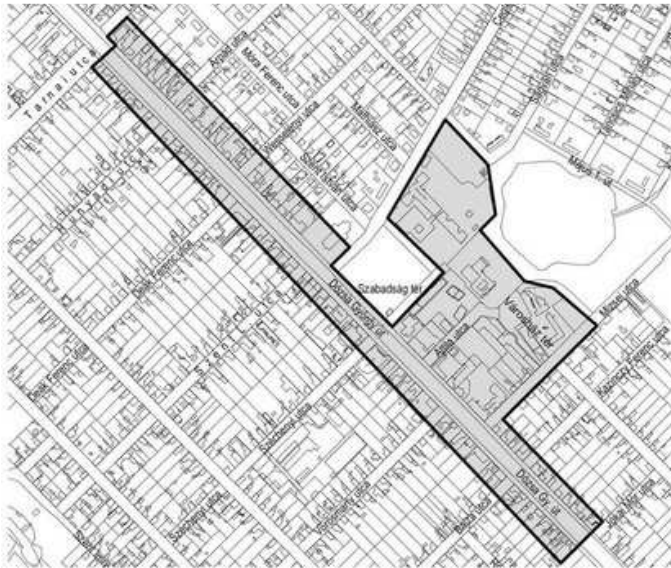
A gépkocsik parkolásába intenzívebben be kell vonni az ingatlanokat: nyitott kapukkal, de minimális elvárásként azzal, hogy a tulajdonos (üzemeltető, kiszolgáló) a saját parkolását az udvarban oldja meg. A parkolásnál az ingatlanokhoz tartozó kocsibehajtókat fel kell használni,

de a párhuzamos szervízút jellegű forgalmat meg kell szüntetni. Szükséges a vízelvezetési megoldásokat is hatékonyabbá tenni – ez a zöldfelületek növelésével automatikusan is pozitív irányba változik.

A platánsor foghíjait haladéktalanul pótolni szükséges.

A fenntartható jövőkép és városüzemeltetés érdekében az általános növénytelepítésnél előnyben kell részesíteni a kisebb gondozási igényű, szárazságtűrő növényfajokat és nem elsősorban szépészeti szempontból kell a telepítéseket végezni. Indokolt megvizsgálni, hogy mely területeken lehet gondozásmentes növényfoltokat kialakítani – a lakosság tájékoztatásával és bevonásával arról, hogy a lehetőség szerint természetes formájában létező vegetáció nem feltétlenül az igénytelenség jele (Miért nincs lenyírva a gyepek? Mert ez egy mezei virágos rét!), hanem egy másfajta, természet közelebbi kertészeti megoldás.

4.1 Történeti – központi terület

Dózsa György út középső szakasza (Lehel-Tarnai utcától Jócai-Damjanich utcáig) és a Szabadság tér

A legigényesebb polgárházakat és a kezdeti intézményeket befogadó központi rész sok helyen városias,

kisvárosias arculatot mutat. Egyes új, igényes, többszintes épületek rendezett megjelenésükkel és környezetükkel kiemelkednek a házsorokból.

Sok helyen azonban a régi, földszintes lakóházak szükségleti átalakítással látják el a kereskedelmi funkcióra váltsához feladatát. Az eredeti épület, ha volt is neki, elvesztette arculatát, a kirakatok, reklámok rendezetlen, sokszor ormótlan mérete mögött már elveszik, eltűnik az épület, nem hordoz értéket a környezet, átveszi az uralmat az áruk és a gépkocsik elhelyezési igénye.

A földszintestől a földszint + 2 emeletig terjedő, zárt sorú beépítés kisvárosias arculatot ad a város központi részének. A történeti megoldásokhoz hasonlóan megjelennek a korszerű kapubeajtók, üzletportálok, cégérek. A széles főútcán nem okoz szűkösseget az előkert nélküli beépítés. Ezen belső terület a város fő ütőere.

A példás igényességgel felújított Ipartestületi székház.

A „Sury-iskola”, egykori lakóház

A „Szülőotthon”, korábbi funkciója vélhetően lakóház.

A városiasodás szerves és sok esetben igényes építésben megnyilvánuló része e folyamatnak a kistársasházak, üzletházak kiépülése, melyre kiváló példa az ún. Bástya üzletház.

4.2 Történeti városrész

A Történeti-központi terület kivételével a Szt. Vendel – Baross – Bajcsy – Temető köz – Szt. Imre tér – Szent Imre u. páros – Dankó Pista – Beneszl – Fülemüle – Csalogány – Telepi – Görgey – Petőfi – Mizsei – Dózsa Gy. út – Szt. Vendel bezárt területek)

Gyönyörűen karbantartott vakolatdíszes ház a Szent Lajos utca 13.

A felújítás során sajnos az ablak- és héjázat cserénél kevésbé minőségi megoldás született (cserepes lemez, az eredeti osztást nem követő külső ablak).

*Széchenyi
utca 3,
kellemes
arányú
homlokzat,
meglévő,
igényes
vakolat-
díszekkel.*

*Kossuth Lajos utca 105. Egyszerű
polgári ház, kellemes arányokkal és
kialakítással, díszítéssel.
Kíváncsún lenne, hogy a két külön
tulajdonos egyeztessen a homlokzat
színezésénél.*

*Rákóczi utca 30. Az előbbiekhöz egykor vélhetően hasonló, polgári
ízléssel kialakított épület, amelynek az idők viharában lekopott; a
homlokzat felújítása az állagvédelem követelményének megfelel, de a
korabeli részletgazdagságot meg sem kísérli visszaadni.
Sok ehhez hasonló és hasonló sorsú épületünk van!*

*Kossuth Lajos – Szent Lajos utca sarok. Gyönyörű, épen meglévő
homlokzati díszek, igényes, felújított homlokzat. Szép példája az
értékmegőrzésnek városunkban.*

Igényesen karbantartott eklektikus lakóház a Hunyadi utcában.

Egy belvároshoz közeli, a valamikori parasztház hagyományos, tornácos formáját még hangulatosan őrző lakóépület a Petőfi utcában.

4.3 Kertvárosias, falusias részek

A Történeti-központi és a Történeti városrész kivételével minden belterület és a belterülethez kapcsolódó beépítésre szánt terület, a gazdasági területek kivételével.

A nagyközség belterületének dinamikus bővülése a 50-es, 60-as évektől kezdődött. Településföldrajzi értelemben a korábban nem, vagy nem optimálisan beépíthető területeken kezdtek építkezni: ezek a főúttal párhuzamos szikes tó láncolat külső oldala (Móra Ferenc utcától északra), Iskola-tavon túli, kívüli részek (Ságvári, Táncsics, Katona utcák; illetve a Posta-tó egykori területe: a Rózsa, Viola, Vásártér utcák.

Az itthoni politikai-gazdasági folyamatok hasonló viszonyokat teremtettek mindenütt az országban: a külterületen TSZ-esítés, nagygazdaságok létrejötte, a magángazdaságok hanyatlása, a belterületeken iparosítás, városiasodás. A tanyai lakosság jelentős hányada költözött a fokozatosan közművesített belterületre.

Bem utcai sátortetős házsor

Új, hasonló karakterű lakónegyedeket jöttek létre típusházaikkal, elterjesztve az országban ekkor jellemzővé váló, sátortetős, négyzetes alaprajzú ún. Kádár-kockát.

Ezen településrészek

is tervezettek, hálós utcarendszerűek, az utcák jellemzően tágasak, zöldövezetiek, az utcakép viszonylag egységes – és ezáltal kevésbé változatos – hasonlóan a kor társadalmi ideáljához. Ez az erénye is ezen településrészeknek (északi lakórész, Dózsa-telep, Béke-telep): a szellős telepítés, kertes telekhasználat, sok zöldfelület, az utcákon sok helyen még jellemző a gyümölcsfák sora; viszonylag egységes utcakép, sátortetős, vagy kontyolt, nyeregvetős épülettömegek.

Jász utcai „Vízgép” házak

Bizonyos megközelítésből unalmas és sivár ez a közeg, ugyanakkor korunk mindent túlharsogó, sokszor értelmetlenül is az újdonságot, egyediséget kereső, ezáltal gyökereit teljesen elvesztő mindennapokban üdítő nyugalmat jelentenek ezek az utcák. Fontos törekvés ennek a zöldövezeti jellegnek, szellős beépítésnek, nyugalomnak a megtartása!

Ez a folyamat a 80-as, 90-es években folytatódott a modernebb nyeregvetős házak típusterveivel, tovább terjeszkedve a megkezdett tömbökben egyre külsőbb utcák felé, végül a 70-es, 80-as évektől az ún. vasúton túli területekre („zenész” utcák: Bartók, Liszt, Kodály és szórványosan a „növényes” utcák: Borostyán, Kökény, Gesztenye, stb). A külsőbb, még falusiasabb utcák tekintetében fontos lenne, hogy az állattartás csökkenésével, kiszorulásával igényesebb, polgáriasabb jellegű legyen a házak, utcák képe, az igénytelenebb szükségleti, gazdasági építkezés helyét az igényesebb kertes épületek váltsák fel és a zöldövezeti jelleg megőrződjön, tovább domináljon.

Kossuth Lajos utcai egységes utcakép

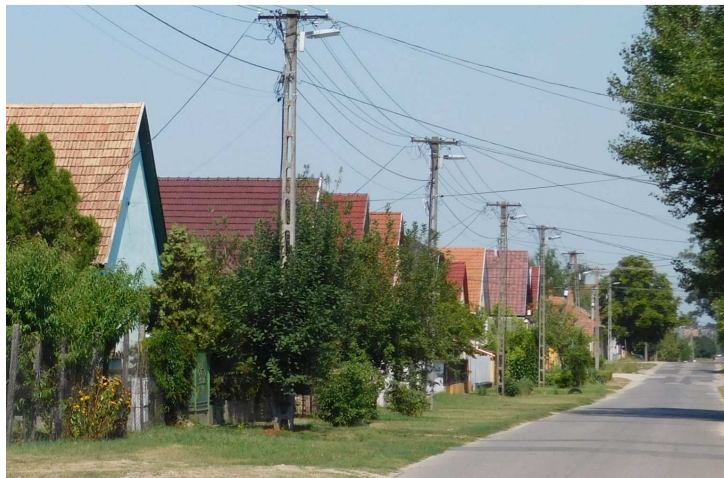
Egységes utcakép a Nyíri úton

A jellemzően egységes, előkertes, oldalhatáron vagy szabadon állóan telepített épületek között sok a zöldfelület, az egy vagy többlakásos épületek egymástól elkülönülten állnak, sátoztetős, nyeregtetős magas (30~38 fok közötti) tetőformák dominálnak.

A lakásszám emelkedésének lehetővé

tételével, ugyanakkor az épületek különállóságának megerősítésével (pl. 6 m kötelező oldalkert) a terület fejlődése és karakterének megőrzése biztosítható. A magastetős megoldások kívánatosak, ebben a viszonylag homogén

közegben destruktívan hatnak az esetlegesen felbukkanó formabontó megoldások (modern lapostetők, „mediterrán” kis hajlású tetők, stb.).

Kivételes megoldások kivételes helyzetű, pl. sarok telken lehetnek elfogadhatóak, esetleg kívánatosak is, pl. a sátoztetős közegbe belecsöppent kora modern egykori irodaház, az ún. Bagolyvár a Ceglédi úton, amely mára az utcakép részévé szervesült.

A „Bagolyvár” modern, Bauhaus jellegű épülete a Ceglédi út elején

4.4 Ipari területek és a központi lakótelep:

A belterülethez kapcsolódó, de külterületi gazdasági területek és a **központi lakótelep** (*Szabadság téri társasházak és Attila utcai pontházak*)

Településünk ipari területi településszerkezeti szempontból kifejezetten szerencsésen, a tudatos városfejlesztésnek köszönhetően általában a település szélein helyezkednek el. Ez környezeti, területhasználati szempontból előnyt jelentő körülmény azzal a mellékhatással jár, hogy ezek, a sok esetben nem túl igényes telepek fogadják a településre érkezőket a főutak mentén. Jellemzőjük a nagy kiterjedés, az épületek tömbszerű megjelenése.

Hasonlóan nagy struktúrák jellemzik az ipari technológiával a központban készült lakóépületeket, ezért azokat is ebbe a kategóriába soroljuk. Ez a telepítés azonban már kevésbé szerencsés, hiszen a korabeli települési szövetet roncsolta szét. Ezt visszafordítani azonban nem lehet, csak tudomásul venni és törekedni a területek gondozott, parkosított fenntartására, a burkolt (köz)területek igényes formálására.

A nagy területek és az azokra kerülő nagy épületek környezetének üdítő feloldását jelentik a nagy felületű, gondozott parkosítások.

4.5 Természeti területek

Védett természeti területek

A város igen kiterjedt külterülettel rendelkezik. Ezeken a területeken a mezőgazdasági művelésen túl jobban vagy kevésbé megmaradt a természeti környezet, foltokban, jellemzően gyepeken, kaszálóknál természetközeli élőhely, növénytársulások.

A jellemzően külterületi természeti területek közül is kiemelkednek a természetközeli élőhelyek, területek, *amelyek szikes tóalj, mocsár, nádas, egyes legelők, stb.*

A természeti területek lehatárolását a HÉSZ szabályozási tervlapjai tartalmazzák, ezek a jelmagyarázat szerint: *a természeti terület, magterület, ökológiai folyosó, pufferterület.*

Két kép a jellegzetes, időszakosan belvízjárta legelőkről:

A természeti oltalom alatt álló, jelölt természeti területeken kívül vannak egyedi természeti értékek is: egy-egy óriási kocsányos tölgy, vagy vadkörtefa, melyek önmagukban és szűkebb környezetükben is megőrzendő színfoltjai a határnak.

A „Mizsei óriás” kocsányos tölgy.

Vadkörtefa Mizzében

Az Iskola-tó különleges, városközponti fekvése ellenére kiemelkedő természeti érték, hasznosítása, környezete ennek szem előtt tartásával lehetséges – hasonlóan a többi, beépített területhez közeli szikes tóhoz.

Természeti területek - külterületek

Területi lehatárolás: A Védett természeti területek és a belterülethez csatlakozó lakó- és gazdasági területek kivételével a külterületek.

A külterület jellemzően „beépítésre nem szánt terület”. Ennek megfelelően az elhelyezhető épületek telepítésénél a természeti környezetet, mint zsinórmértéket kell segítségül hívni. Jó igazodás a népi építészet még megmaradt emlékei, a hagyományos tanyák, a hagyományörző elemeket visszaidéző vendégházak, a természettel harmóniára törekvő megoldások.

Lajosmizsén kialakult hagyománya van és a vidék építészetének gyakran jellemző megoldása a népies építészeti elemeket felvonultató, a történeti építés anyagainak felhasználó építkezéseknek. Vendégházak, kúriák, majorok, egyszerű, családi házak, üdülőtanyák is sokszor nádtetővel, tornácos alaprajz alkalmazásával, zsalugáteres ablakokkal, a hagyományos tetőhajlásszöget, cserépfedést követve épülnek napjainkban is, megőrizve, tovább hordozva az alföldi táj szépségét. A tanyasi udvar épületeinek elrendezése, a gazdasági épületek színek, górék istállók telepítésénél az adottságok és az időjárási viszonyok is ezeket a megoldásokat támogatják.

A Ricsováry major épületegyüttesének egy háza

5. A településkép minőségi formálására vonatkozó ajánlások: építészeti útmutató, közterületek településképi útmutatója – utcák, terek, közparkok, közkertek

5.1 Általános követelmények:

A szép, rendezett településképet nem lehet rendeletben, arculati kézikönyvben előírni, rendeletben megkövetelni. Kell hozzá az itt élők kultúrája, igényessége, hagyományismerete és –tisztelete, jó építészek és kivitelezők közreműködése a város építésében. Mégis, ez az összeállítás talán hozzájárul ezeknek az elemeknek a rendszerbe illesztésével, és a hangsúlyok meghatározásával, esetleg új szempontok reflektorbá állításával a rendezettebb városkép felé elmozdulást elősegíteni.

Az igényes településképhez azok az emberi tényezők kellene, amelyek az igényes közösség működéséhez is. Az egyéni hozzáálláson túl képesség az építő párbeszédre, kommunikációra, szándék a többi szereplőhöz (itt: meglévő épülethez, utcaképhez, beépítettséghez) való viszonyulásra, az egymásra figyelés.

A harmonikus utcaképnél nem cél az egyforma házak sora – egy emberi közösség sem attól jól működő, hogy egyforma emberek alkotják, hanem a hasonló értékrend a közös működés alapja!

Példaként álljon itt a Világörökség részének nyilvánított, erdélyi Torockó házsorának egy részlete és egy kép a felvidéki Bártfáról. Figyeljük meg: a házak nem egyformák, csak rokonok, hasonló indíttatással, mégis példaértékűen harmonikus az összkép!

Részlet az erdélyi Torockóról

Részlet a felvidéki Bártfa főteréről

Korunk sokszínűségében persze még nehezebb ennek a megteremtése, ahogy látjuk a hagyományos értékrendek felbomlását is. Ugyanez jelen van az építészetben is: sok lehetőség, sok forma, sok inger, sokféle megoldás. Ahogy a mindennapokban, úgy itt is fokozott odafigyeléssel lehet csak a végtelen választékból a helyes megoldásokat megtalálni – és

természetesen nagy szerepe van az anyagi lehetőségeknek is. De nem kizárólagos! Az épületek összhangját, egymás idomulását nehéz megteremteni, az épületek az értékük és tartósságuk miatt lassan alakulnak, változnak (bár egy nyugodt utcaképet könnyű egy oda nem illő épülettel, beépítéssel felborítani!).

Természetesen nem tipizálható minden terület, minden utca, minden épület, nem sorolható minden egyértelmű rendszerbe. Mindig lesznek eltérések, esetenként üdítő kivételek. Ezek tekintetében a tisztelettel viszonyulás és az igényesség, végiggondoltság, ami a zsinórmértéket kijelöli.

Közterületek – zöldterületek

Mint láthatjuk építészeti összhangot teremteni épített környezetünkben nem kis feladat. Sokkal könnyebben alkalmazható és olcsóbb eszköz az igényes lakókörnyezet megteremtéséhez a közterületek színvonalas alakítása. Sok szempont mérlegelése eredményezi a helyes és jó megoldást, de messze nem olyan sok, mint egy épületét: fontos a zöldfelület, a növényzet kialakítása, a vízelvezetés megoldása, a szükséges vízszikkasztó vagy elvezető műtárgyak mérete, alakja; az útcsatlakozás, annak szintbeli szegélyének és a lejtéseknek a kialakítása. És a szükséges burkolatok kialakítása – lehetőség szerint ez utóbbiból a legkevesebb.

Miért is?

Napjainkban egyre fokozódó problémát jelent a globális felmelegedés. Minden négyzetméter felület leburkolása, minden egyes fa kivágása ront ezen a helyzeten. Minden felület, ami nem zöldfelület fokozza a klímakockázatot – már helyi szinten is éreztetve a levegőt felforrósító hatását.

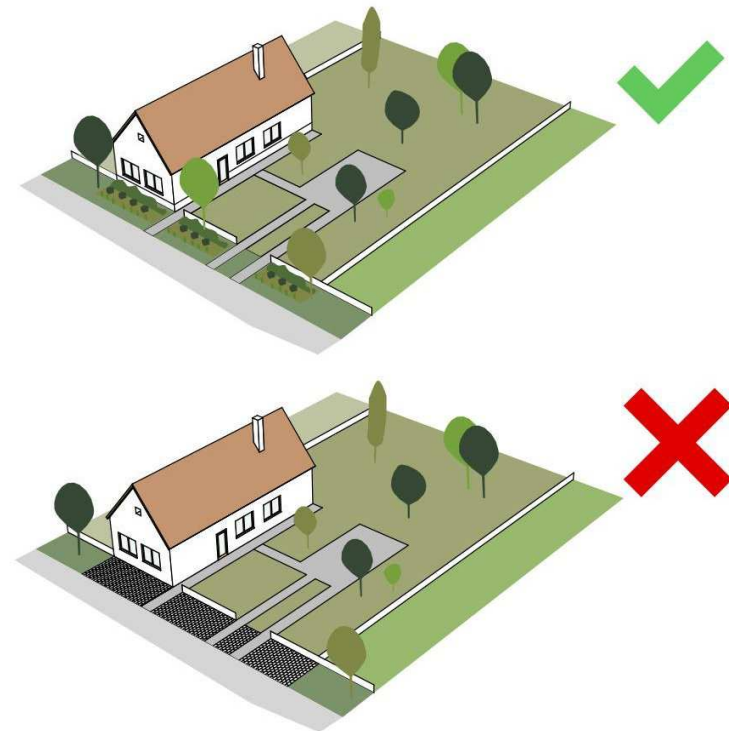
A növényzet nem csak oxigént termel, ahogy általános iskolában tanultuk. Sok egyéb szerepet is betölt a település klímájának szabályozásában:

- megköti a port,

- a lehulló csapadék jelentős hányadát visszatartja, időben késlelteti (szintén a klímaváltozással egyre gyakoribbá váló hirtelen nagymennyiségű csapadék hálózatot terhelő időbeli megjelenését elnyújtja)

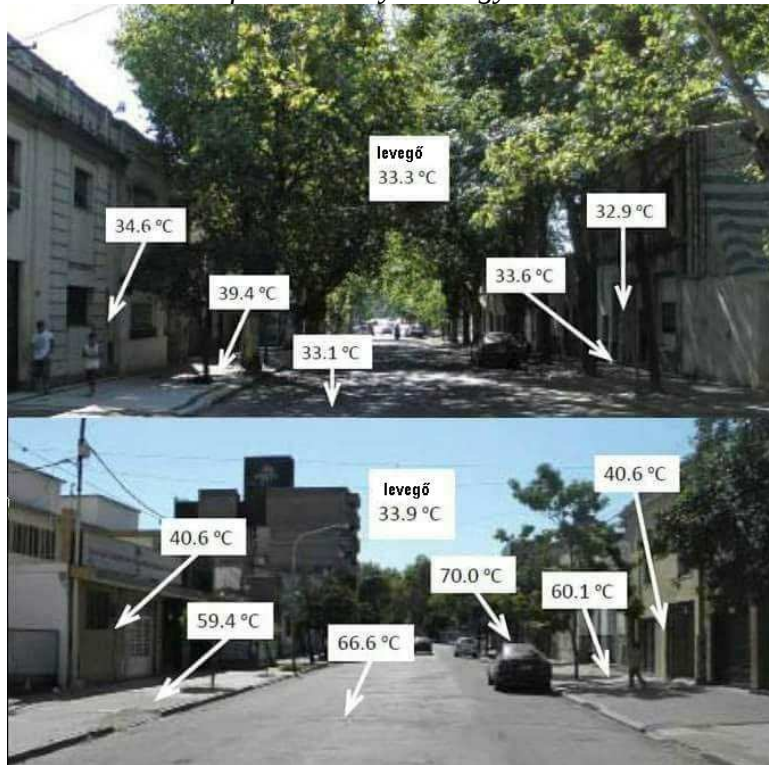
- a nyári forróságban árnyékot vet, így nem a szilárd, nagy sűrűségű beton (járda, burkolat, aszfalt, stb.) melegszik fel és tárolja még hosszan az éjszakai órákig a hőt, nehezítve ezzel a levegő visszahűlését, hanem közvetlenül felveszi a napfényt és azzal végzi a fotoszintézist.

- az elvezetett csapadék nem kerül be helyben a talajvízbe.

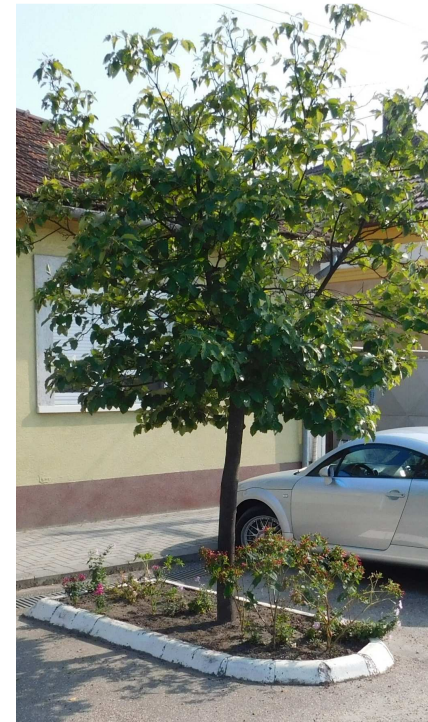
Illusztráció közterület javasolt és kerülendő kialakítására.

Illusztráció a fásítás környezetre gyakorolt hatásáról

Törekedjünk arra, hogy a lehető legkevesebb burkolás készüljön. Az ún. gyephézagos térkő és a murva, vagy kavicságy is ökológiai szempontból burkolás, csak más kinézetű a felülete – hatásában ugyanúgy a kősvatagéhoz hasonló légkört eredményez.

A burkolatok és növényzet helyes tervezésével a kialakításával elérhető a kívánt lakókomfort (kényelmes ingatlan és gépkocsi használat), a zöldfelület körületekintő kialakításával a lehulló csapadéknak helyet lehet biztosítani: pl. a fatörzsek tányérjában szivárgó anyagok feltöltésével a víz helyben tárolható és hasznosul. A jó helyre telepített fa a feltétlenül szükséges burkolatra árnyékot vet, megóvva a felforrósodástól.

(elektromos és távközlési vezetékek) is befolyásolják a lehetőségeinket. Termetes fa helyett felfutó, vagy méretes bokor jó kompromisszum lehet ilyenkor.

Igényes járda, vízelvezetés, parkosításhoz előkészített közterület a Kossuth Lajos utcában.

Ígéretes kísérlet a burkolt parkoló fásítására – bár a parkosított és burkolt felületek arányában a burkolt némi előnyben van...

A kép szerinti zöld felület burkolat szintjére süllyesztésével a csapadékvíz háztartásba is bevonható lett volna (a szegélykő hézagos megszakításával), csökkentve a locsolási igényt.

A kisebb méretű díszfák (gömbakác, ~juhar, stb.) helyett törekedjünk a nagyobb lombkoronát növesztő fajok telepítésére, hiszen a lomb mérete arányos a fa kifejtett ökológiai hatásával! Napjaink bonyolult világából persze itt is következnek korlátozások: a földalatti (víz, gáz, csatorna) és feletti közművek

Kerülendő az út burkolatának kiemelt szegéllyel való lehatárolása, mivel így a csapadék nem tud lefolyni, károsítva a burkolatot, tócsákat képezve rontja a közlekedési feltételeket, hosszanti irányú lefolyást képezve az alsóbb helyekre vezeti az össze csapadékot, fokozott vízelhelyezési problémákat okozva ott.

Egy régebbi útcsatlakozás szakszerűtlen kialakítása (felesleges kiemelt szegély) látszik az újonnan elkészült Bajza utcai aszfaltozásnál.

A burkolás ellenjavallata alól jó szívvel csak a közintézményeknek adandó eltérés, hiszen a közintézményeket a közösség tagjai használják, így a közterület a közösség (azaz mindenkinek) az igényét elégíti ki. Gondoljunk csak egy nagy forgalmú egészségügyi, oktatási vagy kulturális intézményre. Egy évnyitónyi, vagy színházi előadásnyi látogató, akiknek jelentős hányada gépkocsival közlekedik, nem helyezhető el az intézmény területén – hisz ez a megoldás a közintézmény környezeti, használati értékét rontaná.

Az ipari területen kívül ajánlott a fém és műanyag épületburkolatok, felületek és fedések kerülése. A cégérek, cégreklámok épületrészként való megformálása ajánlott, önálló táblázás, falfelületek megformálás nélküli beborítása kerülendő.

5.2 Központi rész:

A városközpontban a közterületeknek a kiemelt funkciónak kell igényesen megjelennie. Ennek része a közelmúltban megújult gyalogos járdák, a kerékpáros forgalmat is bonyolító, de korzóvá alakítandó közösségi tér, ahol mérséklendő gépkocsi terhelés; a fokozott parkosítást, utcabútorokkal (padokkal, kerékpár támaszokkal, hulladékgyűjtőkkel) gazdagon felszerelt....

A rendezett vízvezetés ugyanígy alapkövetelménye egy színvonalas korzónak, az emberléptékű és igényességű városi térnek.

Kitűnő példája ennek a Művelődési ház és az Egészség ház előtti közterület: tágas gyalogos felület, utcabútorok sora: padok, hulladékgyűjtők, igényes parkosítás.

Kívánatos az igényes történeti épületeink részletgazdag épületdíszítésének ismételt elterjedése – ahol az álromantikus formalizálás helyett lehetőleg korszerű, modern megoldásokkal kell a közterület felé is az igényességet képviselni.

Az egyes, főleg hangsúlyos helyen lévő épületek attraktívabb megformálása megengedett, sőt esetenként kívánatos megoldás – ha ez nem válik a környezetének vagy magának az épületnek a rovására.

Illusztráció illeszkedő és előnytelen telepítésre

5.3 Történeti rész:

A történeti beépítéshez, formához való alkalmazkodásnál célszerű figyelembe venni a történeti épületformát: ez a hajlított ház. Az oldalhatáron állóan, szükség szerint hosszan elnyúló oldalsó épületszárny elé az utcafronton befordul egy városias, lehetőség szerint magasabb épülettömeg. Legyünk ugyanakkor figyelemmel a szomszédos beépítésekre: ha a beépítés még jellemzően utcára merőleges, nyeregtetőből áll, tetőfelépítménnyel átmenet képezhető az utcára merőleges és utcával párhuzamos tetők között.

Kiváló igényes példája a kisvárosi épületformálásnak a Két róza panzió

Dózsa György úti földszintes épület színvonalas átalakítása üzletké.

Lehet részletgazdag a homlokzat a mellékutcára néző épületszárnyon is

Igényesen felújított parasztház, mely sok tekintetben őrzi a korabeli megoldásokat.

A lakókomfort növelés érdekében az utcára célszerű alárendeltebb, nem lakó funkciót helyezni (konyha, előtér, „dolgozó”), az ablakok mellvédje legyen magasabb a belátás elkerülésére. A gépkocsitárolót, ha az utcára helyezzük, igyekezzünk az épülettömegbe szervesen illeszteni. Az utcára kizárólag garázzsal néző lakóépület nem része az utcának, annak hátat fordít, korunk elidegenedő hatásait fokozza. A garázs és annak kapuja illeszkedjen szervesen az épületbe, kapja meg az épület egészéhez illő rangot, ha az utcára néz. Az alacsonyabb belmagassága kihasználható pl. fölé helyezendő lakószobának. Amennyiben a lakóhelyiségek belmagasságánál alacsonyabb, a szemöldök felülete alkalmas homlokzat díszítésére. A garázskapu a közterületre ne nyíljon! Hangulatos megoldás a bejárat, bejárat elölépcső kisebb visszaugratása, ott kisebb zöldfelület kialakítása – az épület tömege mégis az utcaképbe illeszkedő, előkert nélküli maradhat.

Az udvari kaput lehet az épület vagy a kerítés szerkezetébe komponálni – erősítve a zárt sorú jelleget, a kapu épülethez illeszkedő igényessége javítja az épület összképét!

A központtól távolabbi utcák földszintes beépítésénél is a tömegformálás és a részletgazdagság határozza meg a jó környezetbe illeszkedést. Utcával párhuzamos nyeregtetők, amik a sarki helyzetet is hangsúlyozzák, igényes kerítéssel és kapuval záruló telekfront.

A közterület kialakításánál ajánlott az épített járda, a meglévő szomszédos járdákhoz igazodó szintekkel és szélességgel. A járda és útburkolat közötti zöldsáv kialakításánál kerüljük a burkolást, ideiglenes parkolás céljára a garázs vagy kapubehajtó előtti burkolt felület vehető igénybe. A növényzet telepítésénél fokozott figyelemmel kell lenni a közművek elhelyezkedésére (a földalatti közművek: víz, gáz, csatorna, kábel TV, elektromos földkábel) a telepítendő növényzet gyökerével; az elektromos légkábellel, telefon és egyéb kábelek a felnövekvő lombozattal kerülnek konfliktusba. Körültekintően kell kiválasztani azt a helyet, és oda megfelelő, lehetőleg őshonos növényfajt, ami az adott helyen kedvező életteret talál.

A zárt sorú beépítésnél a zárt kapuáthajtó a történeti időkben is szolgálta a telekre való behajtást és a járműtárolást – ahogy ez napjainkban is lehetséges: a mindkét végén ajtóval-kapuvál lezárt áthajtó biztosítja a telekre való bejutást és úgy lehet benne a gépkocsi(ka)t fedetten elhelyezni, hogy a telekből nem foglal el területet a megközelítés, mint egy hátsó helyzetű garázs esetén.

Fokozottabb burkolás – fokozottabb zöldterületi intenzitás. Mindkettő igényesebb, odafigyelő foglalkozást kíván. Utcabútorok növekvő jelenléte az egységesség feltételével.

5.4 Kertvárosias, falusias városrészek:

Ezen területek fő erénye a viszonylag egységes utcakép, tágas, levegős épület elhelyezés, jellemzően kertes, zöld környezet.

Törekedjünk a tágasság megőrzésére, több lakás elhelyezése esetén is a épületek közötti távolságok megtartására, a telekterület döntő hányadának zölden tartására. A tágasabb telepítés, nagyobb tér bővebb lehetőséget ad a növényzet telepítésére és ezáltal a zöldövezeti jelleg megőrzésére. Célszerű az épületek visszafogott tömegformálása, a hangsúly a környezetbe illeszkedő megjelenésen legyen. A tetők hajlásszöge jellemzően 28-30-35 °-os.

Wesselényi utcai házsor

Ceglédi út - a házakban közös a nyeregtető, mégis lehet önálló arculata a háznak, amit az első épület felújításánál ki is hangsúlyoztak

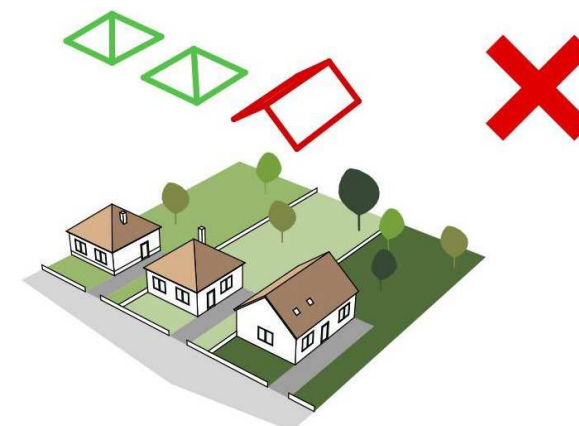
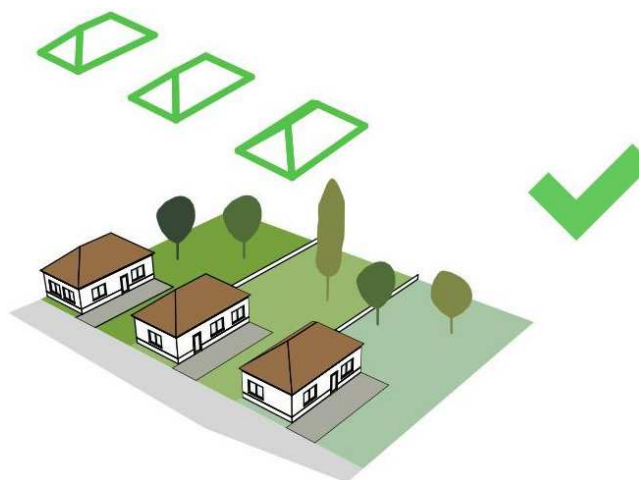
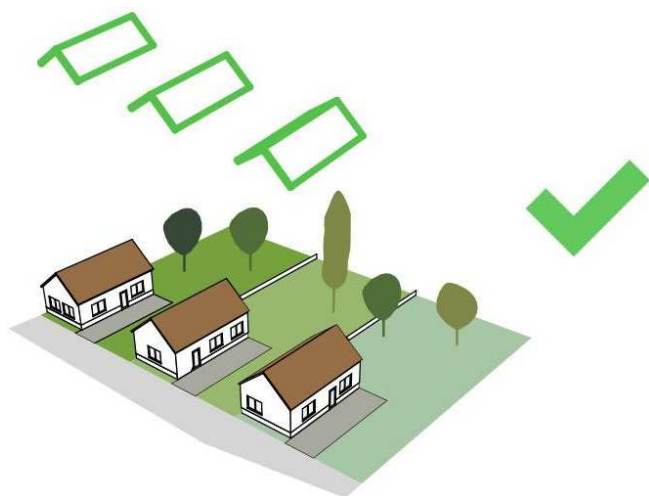
Oldalhatáron vagy szabadon állóan elhelyezett épületek. A közterületi burkolás a gépkocsi behajtóra korlátozandó, az utcasorban fasorok, gyümölcsfák telepítése ajánlott. A tetőformák meghatározásánál követelmény az utcaszakasz, de minimum 2-2 szomszéd tetőformájának figyelembe vétele.

A jelenleg még alig beépített területek esetében mai feladatunk a településkép meghatározása. Az ún. vasúton túli területek esetében és a dinamikus beépülő „volt barackos”-on túli részeken lehet szabadabb kereteket meghatározni pl. előkert tekintetében (elsősorban a vasúton túl) a mostanihoz hasonló, „ligetes” beépítést lehetővé téve. Ez napjaink szándékainak, igényének, lehetőségeinek és bölcsességének függvénye.

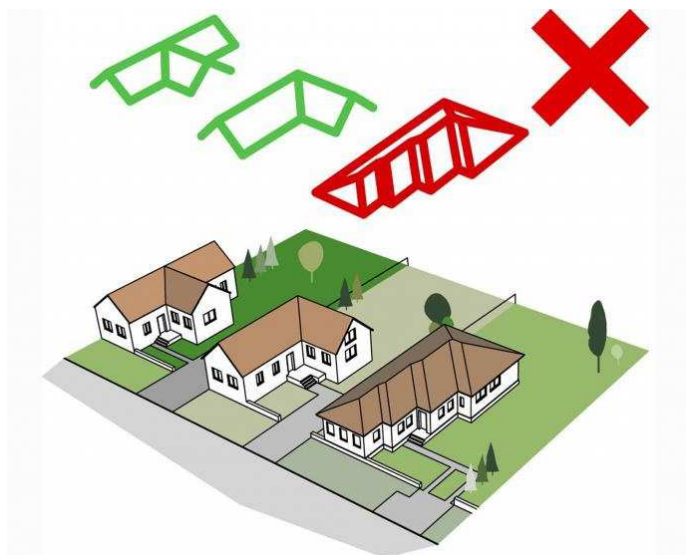
**Illusztráció illeszkedő és előnytelen
tetőhajlásszögre**

**Illusztráció illeszkedő és előnytelen
tetőformára**

Illusztráció illeszkedő és előnytelen tetőidomra *nyeregtetős* környezetben

Illusztráció illeszkedő és előnytelen tetőidomra *kontytetős* környezetben

5.5 A központi „lakótelep” és külterületi ipari területek

Talán első olvasatra meglepő lehet ez a párosítás, de nem véletlen. Az iparosított technológiával épített társasházak és az ipari területek közös jellemzője a nagy struktúrák, nagy épülettömegek alkalmazása, nagy egybefüggő térbetonozások.

Ebből fakadóan az ajánlások is hasonlóak: törekedni kell nagy, ápoltságos zöldfelületek, igényes burkolatok, egységes tömegek, felületek kialakítására és megtartására (a társasházak részleges felújítása, átalakítása kerülendő, az ipari épületek elaprózott telepítése, bővítése nem ajánlott).

A nagy kiterjedésű parkoló területek fásítással tehetők barátságossá.

A céget bemutató logó, felirat az épületre, vagy önálló zászlótartóra kerüljön. A kerítésen megjelenő óriási cégreklám feliratokat kerüljük!

Parkosított ipari környezet a Dózsa György út mellett

Parkosított, zöldfelülettel körülvett ipari csarnok az Elkerülő út mellett

Parkosítás, kiskert a központi társasházak előtt.

5.6 Természeti területek:

Védett természeti területek

A védett természeti területek esetében építmények elhelyezése tilos, illetve rendkívül korlátozott mértékben lehetséges. Feltétlen követelmény a használat során a természetközeli jelleg fenntartása, a természetes életközösségek növénytakasúások, élőhelyek megóvása, a tájkarakter fenntartása. Növénytelepítésnél kerülni kell az invazív, tájidegen fajok alkalmazását.

Lajosmizse különleges értéke a nagy kiterjedésű külterülete, az ott fellelhető természeti értékek sora és a Homokhátság „fennsíkján” való fekvésből adódó számos szikes tó – ezek közül is kiemelkedő a városközponti fekvésű Iskola-tó.

A városközponti Iskola-tó

Az Iskola-tó egyedülálló lehetőséget hordoz a város számára a természeti környezettel való szerves összhang megtalálására, megélésére. Az értékes miliőben törekedni kell a szabadidő célú használatba vétel során ennek az értéknek, a természetességnek megtartására, hiszen azért törekszik minden ember a természet közelségére, hogy a civilizált élettér korlátain kívül kerülhessen – épp ezért fokozott óvatossággal szabad csak a természeti környezetet bevonni a városi tér részévé, tiszteletben tartva a természet igényeit és lehetőségeit.

Természeti területek - külterületek

Természeti területnek tekintünk minden olyan külterületet, az épített emberi környezethez képest a táj megművelt, vagy közel eredeti állapotában megmaradt és az emberi beavatkozás csak kisebb foltokban jelenik meg. Ebben a környezetben a tájkép háttérértéke alkalmazkodást kíván, alárendelődést a szándékolt funkcióhoz, vagy célhoz képest akkor is, ha nem az előző fejezet szerinti védett természeti környezetben vagyunk. A természeti táj ezen maradékának tisztelete a természetes, helyben hagyományos építőanyagok, felületképzések alkalmazására: téglá, fa, vakolt felületek, cserép, fokozottan természetközeli épület vagy helyszín esetén nádfedés alkalmazásában kell, hogy megnyilvánuljon. Kívánatos az egyszerű, tájba illő, kisebb léptékű épülettömegek alkalmazása.

Jó példák a falusi turizmusra, pusztai látványosságokra szakosodott vendégházak, majorok, tanyák építésze, de megvalósítandó a külterületbe szigetszerűen megjelenő gazdasági területek esetén is.

A Ricsovár major „nádas” épülete és mérlegháza

Népies elemek használatával épített, újjáépített épületek.

Nagyobb méretű gazdasági épület tájba illeszkedése egy mizsei tanyán

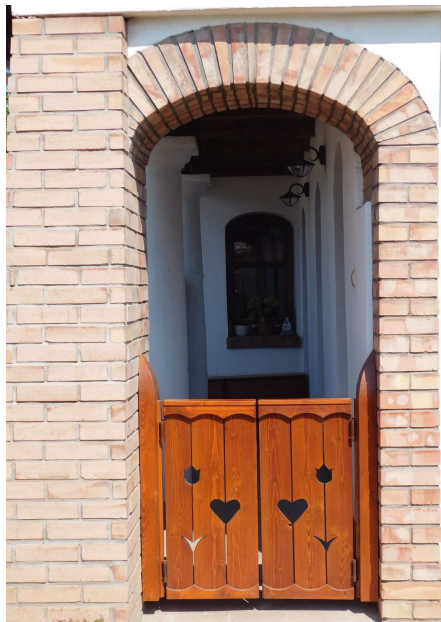

Urbánusabb vendégház és kapuja az 5-ös főútról nézve

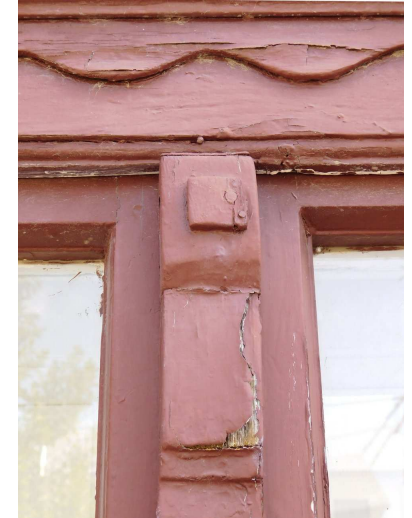
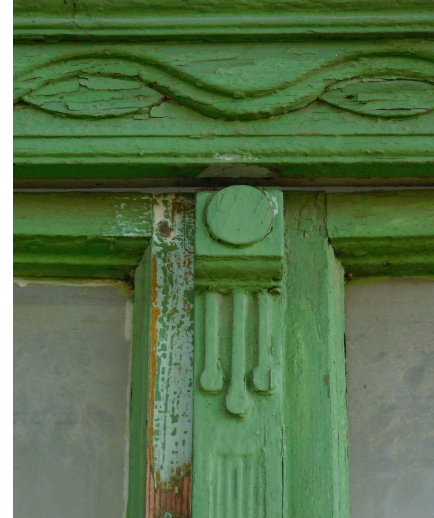
6. Jó példák bemutatása: épületek, építészeti részletek (anyaghasználat, színek, homlokzatképzés), kerítések, kertek, zöldfelületek kialakítása,

6.1 Ajtók, ablakok, tornácok

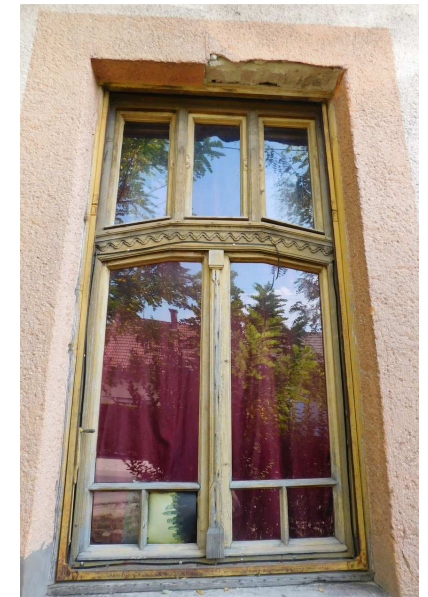
Az épületek részleteinek igényes formálása záloga az egész település összképének. Ahol a részletek gondosan kimunkáltak, ott az összkép is általában igényes.

A homlokzat a ház arca. Az ablak a ház szeme. Íme néhány történeti példa rá, hogy a ház szemének is lehet arca! Lám, milyen apró figyelmességektől is gazdagabb épített örökségünk!

Kisvárosi groteszk: a kora egyik leg igényesebb, legdíszesebb ablaka a jelen egyik legleromlottabb állagú épületében: sajnos ez a Pap-ház.

6.2 Kerítések

A kerítések hangsúlyos elemei az utcaképnek, a város arculatának. Sokféle kerítés lehet jó megoldás. Sajátos hangulata van a régi, düledező léc kerítéseknek; a hagyományos, zárt falusi-

mezővárosi deszka kerítéseknek; lehet egyedi a nyitottabb, áttört kertvárosi kerítés. És sajnos a zárt, tömör, átláthatatlan, kerítésfalaknak; és az igénytelen fémlemez térelhatárolásoknak is van önmagán túlmutató üzenete: a befordulás... Válasszunk jól a lehetőségek közül!

Mezővárosi-falusi hagyományos zárt deszkakerítés a történelmi területen.

Városi zárt térfal: épület, kapuzat, tömör kerítés.

Kertvárosi áttört deszkakerítés...

...és egy modern változat:

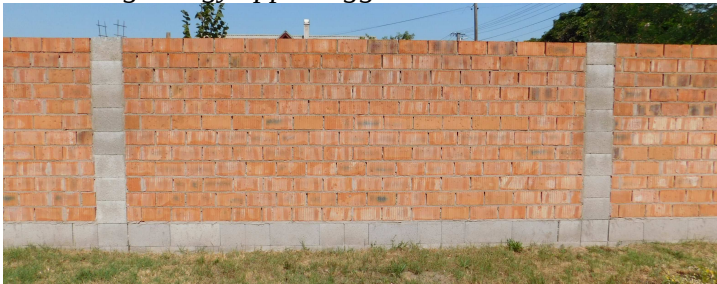

És a tipikus tanyasi kerítés: inkább csak jelzi a tanyaúdvár határát. De a határ hangulatát belengi az ódon idők lehelete egy ilyen kerítés láttán!

A zárt, tagolatlan „vonat” kerítés nem elfogadható megoldás. Sem fém,

sem ha téglá vagy éppenséggel ha vakolt lenne...

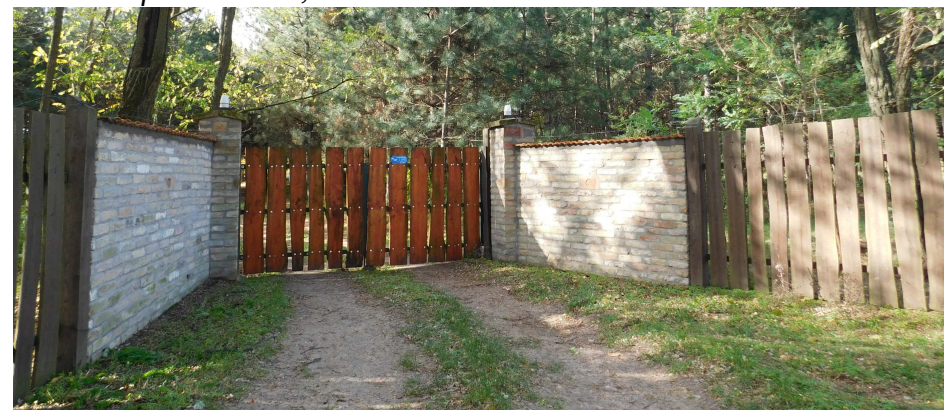

A temető kerítése arányos, elegáns, ünnepi, méltóságteljes: szép.

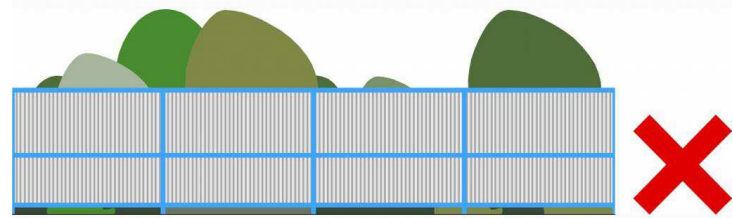
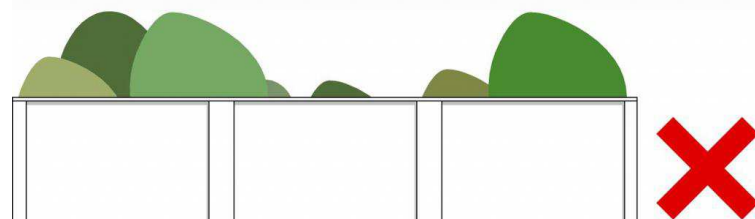
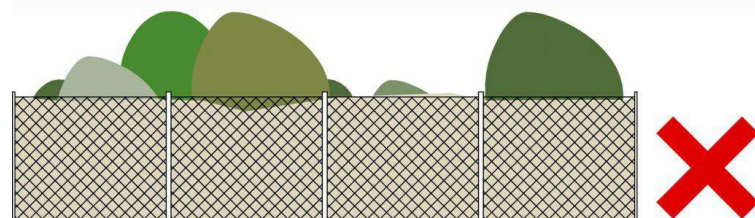
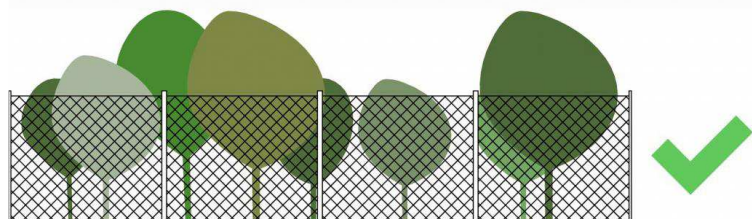

A külterületi birtokoknál terjedőben lévő megoldás a bejárat kijelölése kapuépítménnyel. Íme egy ízléses, anyaghasználatában és kialakításában jó szívvel ajánlható megoldás:

Jó példa külterületi kapumotívumra: Természetes anyagok használata: téglá, fa, cserép. A tömör felület kis hányadú, alacsony; a kapu és az általános felület áttört, rusztikus deszkákból sorolt.

Illusztráció javasolt és előnytelen kertvárosi kerítésre

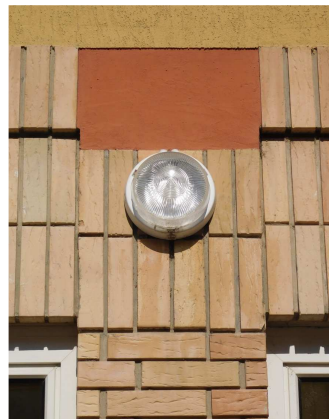
6.3 Házszámtáblák

Nincs se szeri, se száma a jobbnál-jobb ötletes-kedves, díszes megoldásoknak. Álljon itt néhány példa:

6.4 Homlokzati világítótestek

Az igényes kültéri falikar, vagy a jól megformált helyre kerülő világítótest egyaránt díszes az épületnek és a közterületnek.

6.5 Cégek

Apró szépségei a városképnek, a házaknak az épületornamentikák, díszítések, domborművek, stb. Sajátos bája van a tulajdonos foglalkozására utaló egykori cégeknek, melyekből álljon itt két példa:

*egykori kádár cégére
a Dózsa Gy. úti kapu
fölött*

*méhészt jelölő kaptár a Kossuth L.
utcai ablak fölött*

6.6 Szobrok, kőkeresztek

A Központi Parkban a Jász pár az alapító jászok emlékét őrzi

A Palócz- vagy Öregkereszt a Ceglédi úton jászberényi eredetű, idősebb, mint a város: 1785-ben állították a puszta „védelmére”

Lengyel világháborús emlékmű

„Almási” kőkereszt Mizsében, egy, a családi állítású keresztek közül

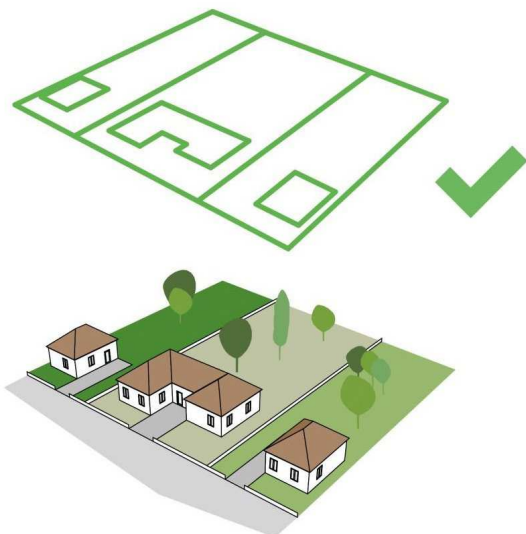
7. Jó példák bemutatása: sajátos építményfajták, reklámhordozók, egyéb műszaki berendezések

A város központi belterületének kívánatos, harmonikus rendje: igényes környezetrendezés, igényes közterület. Növényzet, parkosítás, kandeláber térvilágítás, egységes, igényes kerékpártároló és hulladékgyűjtő, hirdetőtábla.

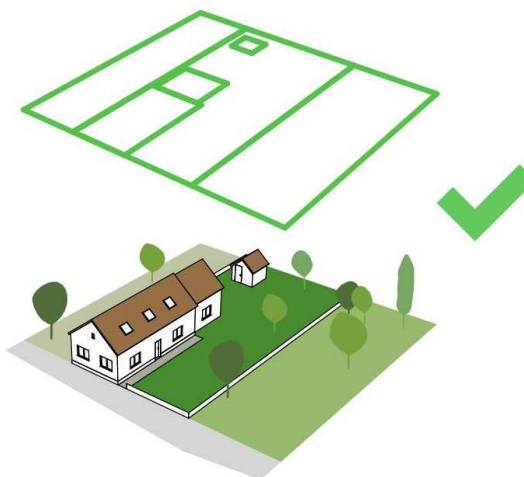

8. További beépítési vázlatok

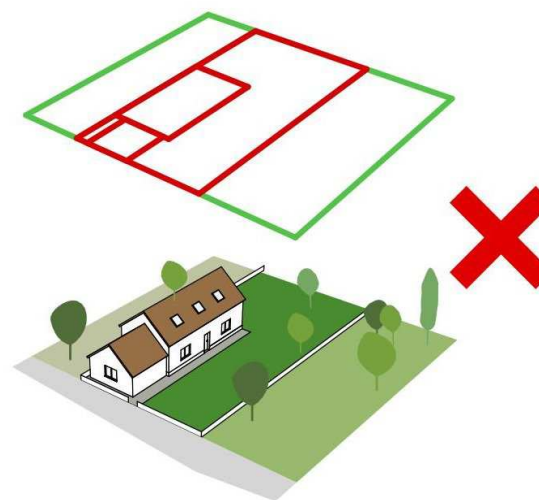
Illusztráció illeszkedő és előnytelen épülettömegre

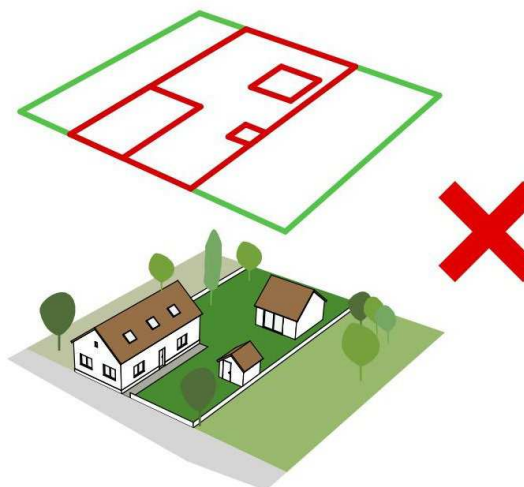
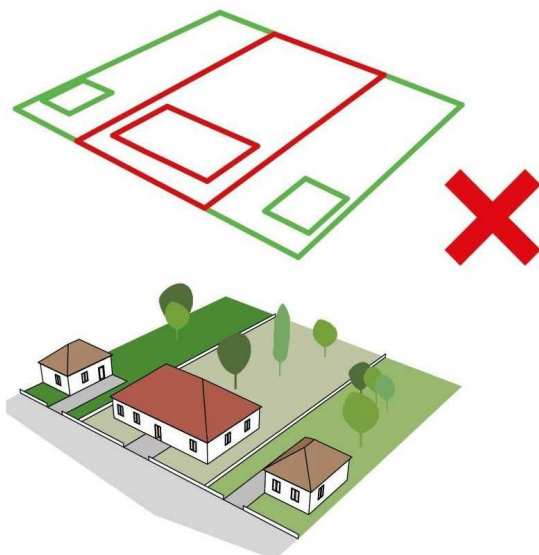
Illusztráció melléképületek kedvező és előnytelen telepítésére

A melléképületek a lakóépület mögött vannak

A melléképület a lakóépület előtt van.

A melléképületek a telken szétszórva vannak

Illusztráció előnytelen színválasztásra

Megjegyzések:

A 2. fejezetben a 3. katonai felmérés és az 1941-es térkép az Arcanum Adatbázis Kft. www.mapire.eu oldalán elérhető *térképek kivágatai*.

A 2. és 3. fejezetnél felhasználásra került Czumbil László okl. építészmérnök által 2004 évben összeállított *Lajosmizse Városfejlesztési koncepciója és rendezési terve örökségvédelmi hatástanulmánya*.

A 3.2 fejezetnél a szerző hozzájárulásával felhasználásra került Kürti László: *Történelem és emlékezet Lajosmizsei fényképek 1896-1946*

A 3.4 fejezetnél felhasználásra került *dr. Virág Zsolt: Magyar kastélylexikon 2. – Bács-Kiskun Megye Kastélyai és kúriái*

A 4.5 és 5.6 Természeti területek fejezeteknél a Kiskunsági Nemzeti Park Igazgatóságának ajánlásait vezettük át.

Az illusztrációként használt fényképek nem kizárólag a kiadványhoz készültek, egyes felvételek a közelmúlt gyűjtéséből kerültek a kiadványba, ezért az egyes épületek, környezet állapota eltérő lehet a képen láthatótól!

Lajosmizse Város Önkormányzata ezúton mond köszönetet a Települési Arculati Kézikönyv egyeztetési eljárásában résztvevő, véleményt nyilvánító, közreműködő partnereknek!

2017. november